

СООТЕЧЕСТВЕННИКИ **RODACY**

PISMO KONGRESU POLAKÓW W ROSJI

№ 3 (101) 2024 rok

«RODACY»

Wydanie kulturalno-oświatowe.

Wydawcy: OFPNKA «Kongres Polaków w Rosji», zespół twórczy.

Redaktor naczelny Sergiusz Leończyk.

Rada redakcyjna:

Sergiusz Niemkow,
Marina Kożewnikowa,
Artiom Czernyszew,
Helena Władimirowa.

*Zdjęcie na okładce: Republika Chakasji,
step Oszkolska (khakassia.travel).*

Adres redakcji i wydawnictwa:

Rosja 655012, m. Abakan,
ul. Tarasa Shevchenko, 64–51

Kontakty:

Telefon: +7 923 214 29 48;
E-mail: rodacynasyberii.pl@gmail.com

- www.rodacynasyberii.pl
- www.facebook.com/rodacynasyberii
- vk.com/public204043263

Kwartalnik ukazuje się w 2 językach od 1997 r.
Kolportaż bezpłatny.

«RODACY» (СООТЕЧЕСТВЕННИКИ)

Культурно-просветительское издание.
Издаётся с 1997 года.

Учредители: Всероссийская общественная
организация «Федеральная польская
национально-культурная автономия
„Конгресс поляков в России”»,
творческий коллектив.

Гл. редактор Сергей Леончик.

Редакционный совет:

Сергей Немков,
Марина Кожевникова,
Артем Чернышев,
Елена Владимировна.

*Фото на обложке: Республика Хакасия,
Ошкoльская степь (khakassia.travel).*

Адрес редакции, издателя:

Россия, 655012, г. Abakan,
ул. Тараса Шевченко, 64–51

Контакты:

Телефон: +7 923 214 29 48
E-mail: rodacynasyberii.pl@gmail.com

- www.rodacynasyberii.pl
- www.facebook.com/rodacynasyberii
- vk.com/public204043263

Выходит раз в квартал
на польском и русском языках.
Распространяется бесплатно.

6+

STOWARZYSZENIE
„WSPÓLNOTA POLSKA”

Nº 3 (101) 2024

СООТЕЧЕСТВЕННИКИ
RODACY

Spis treści

• Narodowe Święto Niepodległości w Ambasadzie RP w Moskwie.....	3
• XI Polonijna Rada Konsultacyjna.....	4
• Posiedzenie Senatu dotyczące Polonii.....	5
• Pamięci represjonowanych Polaków.....	5
• Zachowanie pamięci.....	6
• W ramach obchodów uroczystości wszystkich Świętych.....	7
• Odeszła Neonila Gartman.....	7
• Zaduszki na Południu Syberii (Abakan).....	8
• Dziady: grzeszny obrządek.....	9
• 106. rocznica odzyskania niepodległości przez Polskę (Moskwa).....	10
• Wieczór poezji polskiej i rosyjskiej (Moskwa).....	10
• XV Festiwal Chórów „Moskwa Miastem Pokoju”.....	11
• Dzień Dziecka w Moskwie.....	11
• Patron Sybiraków.....	12
• Odświeżenie pomnika Włodzimierza Spasowicza.....	13
• Spotkanie w Federalnej Agencji ds. Narodowości (Moskwa).....	14
• Ogólnorosyjskie Forum „Professionały.RF” (Moskwa).....	14
• Święto Niepodległości przy granicy z Polską (Czerniachowski).....	15
• VII Zimowe Igrzyska Polonijne w Karelii.....	15

• Z Ojczyzną w sercu (Moskwa).....16–17

• Malujemy obrazy i mówimy po polsku (Moskwa).....	17
• Dewastacja cmentarza w obwodzie nowogrodzkim.....	18
• 25. rocznica rekonsekracji kościoła w Moskwie.....	18
• Interaktywna historia Syberii.....	19
• Jubileusz zespołu „Czerwone Jagody”.....	19, 31
• Ambasador Polski w Irkucku.....	20
• Festiwal „Zbliżenie Kultur” (Warszawa).....	21
• W bibliotece o kulturze ludowej (Abakan).....	21
• O Achmatowej po polsku (Sankt Petersburg).....	22
• Mickiewicz w Sankt Petersburgu.....	22
• Święteczne Jasełka w „Rodzinie” w 2024 roku (Omsk).....	23
• Pieśni o Polsce (Moskwa).....	24
• Spotkanie opłatkowe w moskiewskiej „Jedności”.....	25
• Prawdy Polaków spod Znaku Rodła będą spoiwem dla Narodu Polskiego.....	26–27
• Polska pianistka w Ufie Wanda Szymańska.....	28–29
• Leonid Król – piewca przyrody.....	30, 32

PROJEKT FINANSOWANY PRZEZ MINISTERSTWO SPRAW ZAGRANICZNYCH RZECZPOSPOLITEJ POLSKIEJ
W KONKURSIE „POLONIA I POLACY ZA GRANICĄ 2024 – MEDIA I STRUKTURY”; Zadanie „Świat opisany
po polsku – media drukowane w Europie Środkowej, Środkowo-Wschodniej, Azji i krajach byłego ZSRS”

Publikacja wyraża jedynie poglądy autora/ów i nie może być utożsamiana z oficjalnym stanowiskiem Ministerstwa Spraw Zagranicznych
Czasopismo „Rodacy” (Соотечественники) jest dostępne na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa 4.0 Międzynarodowa. Pewne prawa
zastrzeżone na rzecz OFPNKA „Kongres Polaków w Rosji”, Centrum Informacyjnego Senatu, Ambasady RP w Moskwie, Instytutu Polskiego w
Sankt Petersburgu, Związku Organizacji Polskich „Jedność”, „Domu Polskiego” w Moskwie, Ewy Michałowskiej-Walkiewicz, Danuty E. Gregorowicz,
Olgi Dubiaginek, Konsulatu Generalnego RP w Sankt Petersburgu, Tomasza Daniłeckiego, Rosyjskiego Domu w Warszawie, Tadeusza Szczerbaka,
Pawła Krasnikowa, Mariny Sadykowej-Lisowskiej, Mikołaja Fedackiego, Aleksandra Klonowa, Andrzeja Łukarskiego. Utwór powstał w ramach
zlecenia przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych zadań w zakresie wsparcia Polonii i Polaków za granicą w 2024 roku. Zezwala się na dowolne
wykorzystanie utworu, pod warunkiem zachowania ww. informacji, w tym informacji o stosowanej licencji i o posiadaczach praw.

Z okazji 106. rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości, 14 listopada 2024 r. w Ambasadzie Rzeczypospolitej Polskiej w Moskwie odbyło się uroczyste przyjęcie wydane przez Ambasadora Krzysztofa Krajewskiego wraz z Małżonką.

W programie artystycznym wydarzenia znalazły się występy zarówno najmłodszych wykonawców, obejmujące brawurowe interpretacje na trąbce melodii napisanej przez Feliksa Nowowiejskiego do „Roty” i utworu „Wiosna” Wilhelma Friedemanna Bacha na skrzypcach, jak i tych dorosłych

Narodowe Święto Niepodległości w Ambasadzie RP w Moskwie

– chóralne wykonania utworów ludowych, jak i solowe utworów muzyki popularnej, jak „Człowieczy los” Anny German, czy „Niech żyje bał” Maryli Rodowicz.

Narodowe Święto Niepodległości to dla Polaków jedno z najważniejszych świąt państwowych. Po 123 latach zaborów – niewoli naznaczonej walką, cierpieniem i wysiłkiem wielu pokoleń Polek i Polaków – Polska odzyskała suwerenność.

Wśród gości przyjęcia znaleźli się zarówno przedstawiciele Polonii, polscy misjonarze, przedstawiciele świata kultury, biznesu oraz nauki. Radosne

celebrowanie Narodowego Święta Niepodległości zgromadziło w murach Ambasady liczne grono Rodaków ze wszystkich zakątków Rosji, od Kamczatki i Irkucka po Sankt Petersburg i Królewiec. Kulturalno-Narodową Organizację Społeczną „Polonia” Republiki Chakasji (m. Abakan) i redakcję pisma „Rodacy” reprezentowała na tym spotkaniu Prezes Zarządu „Polonii” Marina Kożewnikowa.

Red.

13 i 14 listopada 2024 roku przy wsparciu OFPANK „Kongres Polaków w Rosji” w Moskwie odbyły się obrady XI Polonijnej Rady Konsultacyjnej zrzeszającej przewodniczących regionalnych organizacji polskiej mniejszości narodowej w tym kraju.

W wydarzeniu wzięło udział 34 prezesów organizacji polonijnych reprezentujących Abakan, Briańsk, Czelabińsk, Irkuck, Jarosław, Jekaterynburg, Kaliningrad, Kamczatkę, Krasnojarsk, Kazań, Moskwę, Nowogród Wielki, Nowosybirsk, Perm, Samarę, Sankt Petersburg, Petrozawodzk, Piątigorsk, Rostów nad Donem, Smoleńsk, Ufę, Władykaukaz, Wołgograd i inne miasta i regiony.

Słowo powitania wygłosił Nadzwyczajny i Pełnomocny Ambasador RP w Rosji Krzysztof Krajewski.

Prezes OFPANK „Kongres Polaków w Rosji” Halina Subotowicz-Romanowa przedstawiła aktualną sytuację Polaków i poruszyła kwestie związane z trudno-

XI Polonijna Rada Konsultacyjna

ściami występującymi w działalności Stowarzyszeń polonijnych w Rosji.

W trakcie spotkania omówiono szereg zagadnień dotyczących aktualnej sytuacji Polonii w Rosji, w szczególności wyzwania związane z opieką nad miejscami pamięci narodowej. Oświata polonijna była podstawowym tematem obrad, podobnie jak promocja polskiej kultury, tradycji i historii i dbanie o pozytywny wizerunek Polaka.

Poświęcono dużą uwagę trudnościom w funkcjonowaniu organizacji polonijnych w obecnych uwarunkowaniach prawno-politycznych i formom ich przezwyciężenia. Kwestie współpracy z władzami rosyjskich regionów i polskimi instytucjami zaangażowanymi we wspieranie Polonii, m. in. Ambasadą RP w Rosji i urzędami konsularnymi są bardzo istotne w zapewnieniu działal-

ności statutowej i ciągłości rozwoju polonijnych organizacji w Rosji. Omówiono również zagadnienia związane z realizacją Ustawy o Karcie Polaka i Ustawy o repatriacji.

Osobnym tematem była pomoc rosyjskiej Polonii mieszkańcom terenów dotkniętych powodzią w Polsce we wrześniu bieżącego roku.

W ramach posiedzenia odbyła się prezentacja wydarzeń „2024 – Rokiem Młodej Polonii” przedstawiająca przedsięwzięcia przygotowane w tym roku z udziałem młodzieży i włączanie młodzieży do działalności polonijnej.

14 listopada uczestnicy posiedzenia Rady Polonijnej na zaproszenie Ambasadora RP w Rosji Krzysztofa Krajewskiego wzięli udział w uroczystym przyjęciu z okazji Narodowego Święta Niepodległości.

Posiedzenie Senatu dotyczące Polonii

Drugiego dnia 21. posiedzenia Senatu, 30 października 2024 r., minister spraw zagranicznych Radosław Sikorski przedstawił senatorom exposé na temat polityki polonijnej. *Bardzo dziękuję za zaproszenie, za zaszczyt, także jako były członek tej Izby, za możliwość wypełnienia zobowiązania jakie złożyłem na forum Sejmu podczas exposé w sprawach polityki zagranicznej, że wygłoszę osobno exposé w sprawach polonijnych właśnie na forum Izby, która tradycyjnie nadzoruje politykę polonijną, patronuje naszym Rodakom na całym świecie – na forum Izby Wyższe – podkreślił.* Jak poinformował, do końca 2024 r. MSZ zaprezentuje rządowy program współpracy z Polakami za granicą. Zapowiedział też zmiany w organizacji i finansowaniu wsparcia dla Polonii, a także zachęty do powrotu rodaków do kraju, studiów w Polsce i podejmowania pracy.

Szef MSZ zapowiedział również nowelizację przepisów o repatriacji i ustawy o Karcie Polaka w kierunku jednoznaczności sprecyzowania kryteriów uprawniających do jej otrzymania, w trosce o bezpieczeństwo Polaków. Jak ocenił minister, by skutecznie pomagać blisko 20 mln Polaków na całym świecie, należy ujednolicić politykę polonijną i procedury, a informacje o środkach polonijnych muszą być łatwo dostępne dla wszystkich potencjalnych beneficjentów. Dlatego zostanie stworzona jedna, przejrzysta baza danych. *Wspólnie zadbamy o to, aby pieniądze*

polskiego podatnika były wydatkowane racjonalnie i uczciwie. Środki na działalność polonijną muszą być przyznawane w sposób transparentny i oparty na niezależnej ocenie ekspertów. Potrzebujemy partnerskiej relacji z przedstawicielami Polonii, korzystnej jednocześnie dla środowisk polonijnych i dla kraju. Polskie państwo powinno organizację polonijne wspierać, a nie bezwarunkowo utrzymywać – mówił w Senacie szef MSZ.

Zdaniem ministra Radosława Sikorskiego konieczna jest także zmiana instrumentów współpracy z diasporą. Jak ocenił, Polska przestała być państwem wychodźstwa, a staje się krajem otwartym i atrakcyjnym, zapraszającym Polonię i Polaków za granicą do powrotu do kraju. Według ministra Sikorskiego wyzwaniem jest z jednej strony aktywizacja Polonii czy wspieranie tych Polaków, którzy odnieśli sukces, a z drugiej to, jak nie stracić młodego pokolenia, często krytycznie patrzącego na tradycyjną aktywność polonijną.

Szef MSZ podkreślił, że szczególną troskę wzbudza sytuacja Polaków na Wschodzie. *– Rolą resortu pozostaną polityczne zabiegi o to, aby nasi rodacy, zwłaszcza ci mieszkający w Rosji i na Białorusi, mieli możliwość zachowania polskiej tożsamości mimo utrudnień stwarzanych przez autorytarne władze tych państw – w tym przez zastraszanie i zatrzymywanie. Różnymi kanałami zabiegamy o uwolnienie naszych rodaków więzionych przez reżim Łukaszenki,*

przede wszystkim Andrzeja Poczobuta, skazanego w sfigowanym procesie na osiem lat kolonii karnej – mówił. Zwracając się do marszałek Małgorzaty Kidawy-Błońskiej, wyraził wdzięczność za powołanie Andrzeja Poczobuta do Polonijnej Rady Konsultacyjnej. Wierze, że w nieodległej przyszłości będzie mógł aktywnie dołączyć do jej prac – powiedział Radosław Sikorski.

Minister zadeklarował też działania wspierające powroty rodaków do kraju, zaznaczając, że Polska jak nigdy potrzebuje rąk do pracy, szczególnie specjalistów. Wskazywał na potrzebę wprowadzenia ułatwień w uznawaniu w Polsce kwalifikacji i uprawnień do wykonywania zawodów deficytowych, w tym zawodów medycznych.

Z wielką radością i zadowoleniem mogę powiedzieć, że polityka polonijna znowu wróciła do Senatu. Chciałam podziękować panu ministrowi za tę bardzo wyczerpującą informację, dotyczącą Polaków i Polonii za granicą – marszałek Małgorzata Kidawa-Błońska podczas konferencji prasowej po wysłuchaniu przez senatorów exposé ministra Radosława Sikorskiego. Podkreśliła też, że cele polityki polonijnej są w pełni zgodne z priorytetami Senatu. *Myśląc o tym – jako Senat – chcemy w przyszłym roku zorganizować bardzo duży zjazd młodzieży polonijnej w Warszawie. Chcemy, żeby była to taka zachęta i pokazanie, że w Polsce też się bardzo dużo dzieje, żeby ci młodzi ludzie mogli się ze sobą zapoznać, bo wtedy może chętniej będą chcieli tworzyć nowe grupy polonijne – podkreśliła marszałek Senatu.*

**Kancelaria Senatu
Centrum Informacyjne Senatu**

Pamięci represjonowanych Polaków

W Dniu Pamięci Ofiar Represji Politycznych, Konsul Generalny RP w Sankt Petersburgu Grzegorz Ślubowski uczcił pamięć ofiar stalinowskiego terroru, składając kwiaty pod Kamieniem Sołowieckim oraz na cmentarzu w Lewaszowie.

30 października w Federacji Rosyjskiej obchodzony jest Dzień Pamięci Ofiar Represji Politycznych ku czci osób zamordowanych, więzionych i prześladowanych z powodów politycznych w czasach ZSRS. Tego dnia

Konsul wspólnie z konsulami państw Unii Europejskiej i NATO złożył kwiaty pod Kamieniem Sołowieckim – pomnikiem upamiętniającym ofiary represji politycznych w Związku Radzieckim, tradycyjnym miejscem, gdzie mieszkańcy Sankt Petersburga czczą pamięć ofiar politycznych.

Następnie wziął udział w uroczystościach na Cmentarzu w Lewaszowie, w miejscu gdzie do lipca 2023 r. stał pomnik poświęcony ofiarom tzw. operacji polskiej NKWD. Konsul Generalny RP w Sankt Petersburgu wraz z p.o.

dyrektor Instytutu Polskiego i Polonią złożyli kwiaty i uczcili pamięć ofiar. Na miejscu usuniętego polskiego pomnika zamontowano symboliczną instalację, mającą o nim przypominać. Uroczystość próbowali zakłócić aktywiści Wolonterskiej Roty.

Konsul Generalny odwiedził także pozostałe mogiły upamiętniające ofiary zbrodni komunistycznych: Rosjan, Litwinów, Łotyszy, Finów, Niemców, Żydów i przedstawicieli innych narodowości.

**Instytut Polski
w Sankt Petersburgu**

Zachowanie pamięci

3 listopada 2024 r. przez członków Moskiewskiej Organizacji Polonijnej „Jedność” wspólnie z przedstawicielami Klubu Seniorów posprzątno groby polskie.

Na tak zwanym Cmentarzu Niemieckim w Moskwie (na Cmentarzu Wwiedieńskim, zwanego również «Cmentarzem Innowierców») przy grobach polskich zapalono znicze i odczytano modlitwę.

Wyżej wspomniany cmentarz pełni obecnie rolę zabytkowej nekropolii, na której terenie oprócz Polaków spoczywają również Francuzi, Holendrzy, Niemcy, Włosi oraz przedstawiciele wielu innych narodowości.

MOSKWA

Polacy zawsze stanowili ważną część społeczności moskiewskiej. Było wśród nich sporo inteligencji, wojskowych, przedsiębiorców, duchownych. Tradycja sprzątania grobów Polaków

oraz zachowanie pamięci o nich jest ważną częścią współczesnej działalności polonijnej w Rosji.

**Związek Organizacji Polskich
«Jedność»**

31 października 2024 r. w przededniu Uroczystości Wszystkich Świętych konsul RP w Moskwie Sławomir Łuczak, wspólnie z konsułami Katarzyną i Jarosławem Strycharskimi uczcił pamięć represjonowanych Rodaków spoczywających w rosyjskiej ziemi.

Předstawiciele Ambasady oddali hołd Gen. Bryg. Kazimierzowi Tumidajskiemu oraz internowanym przez NKWD Polaków pochowanym na cmentarzu szpitala specjalnego NKWD nr 4791 w Nowikowie pod Skopinem. Przy tablicy upamiętniającej delegaci w imieniu Ambasadora Krzysztofa Krajewskiego złożyli kwiaty i zapalili znicze.

W latach 1944–1949 we wsi Nowikowo zlokalizowany był szpital specjalny NKWD dla jeńców wojennych i internowanych, do którego kierowano

W ramach obchodów uroczystości wszystkich Świętych

więźniów z obozu nr 178–454 w Riazaniu-Diagilewo, a także z innych obozów znajdujących się na terenie obwodów riazkańskiego i tulskiego. Tablice pamiątkowe ustanowione na cmentarzu wskazują, że pochowano tam 264 osób: 201 Niemców (jeńcy wojenni), 46 Polaków (internowani), 9 Węgrów, 8 Austriaków. Na cmentarzu spoczywał komendant okręgu lubelskiego AK, gen. bryg. Kazimierz Tumidajski (1897–1947), organizator akcji „Burza” na Lubelszczyźnie, aresztowany przez NKWD w lipcu 1944 r., więziony w Moskwie, a następnie w obozie NKWD w Riazaniu-Diagilewo, skąd został przewieziony do szpitala w Nowikowie. Zmarł w wyniku uduszenia

podczas przymusowego karmienia. Oficjalne zaświadczenie władz sowieckich jako przyczynę śmierci wskazywało zawał serca (źródło: Instytut Pamięci Narodowej). Jego prochy zostały ekshumowane w 1991 r. i przewiezione do Lublina, gdzie spoczęły na cmentarzu wojskowym przy ul. Lipowej. Na miejscu wcześniejszego pochówku generała ustanowiono tablicę pamiątkową.

Dodatkowo w ramach obchodów Uroczystości Wszystkich Świętych konsułowie wspólnie z przedstawicielami Polonii odwiedzili groby Polaków pochowanych na moskiewskich cmentarzach.

**Informacja
Ambasady RP w Moskwie**

Odeszła Neonila Gartman

Ze smutkiem zawiadamiamy, że w dniu 31.10.24 zmarła Pani Nieonila Gartman, założycielka polskiego zjednoczenia „Zdrój” w Górno-Altajsku. Straciliśmy osobę, która była dla nas wsparciem i przyjacielem, która, będąc Polką z Kresów, przybliżyła nam język i kulturę polską, która nauczyła nas pamiętać o naszych korzeniach. Ona zostawiła po sobie piętno w sercach wszystkich, których miała okazję poznać.

Pani Neonila napisała i opublikowała kilka ciekawych publikacji na temat Polaków i Litwinów deportowanych do Altaju. Kilka artykułów ukazało się na łamach czasopisma „Rodacy” w latach 2010–2020.

Niech spoczywa w pokoju.

ABAKAN

Zaduszki na Południu Syberii

Wprzedzień Dnia Wszystkich Świętych i Dnia Zadusznego członkowie „Polonia” Republiki Chakacji w Abakanie razem z księdzem Radosławem Kwarcińskim i siostrą Moniką odwiedzili, zostawili kwiaty i zapalili znicze na pomnikach ofiar represji politycznych w Abakanie i Minusińsku oraz na zabytkowym cmentarzu w Minusińsku, gdzie znajduje się Pomnik (grób symboliczny) Polskim Matkom i Dzieciom oraz groby przedstawicieli Polonii minusińskiej z przełomu XIX–XX w.

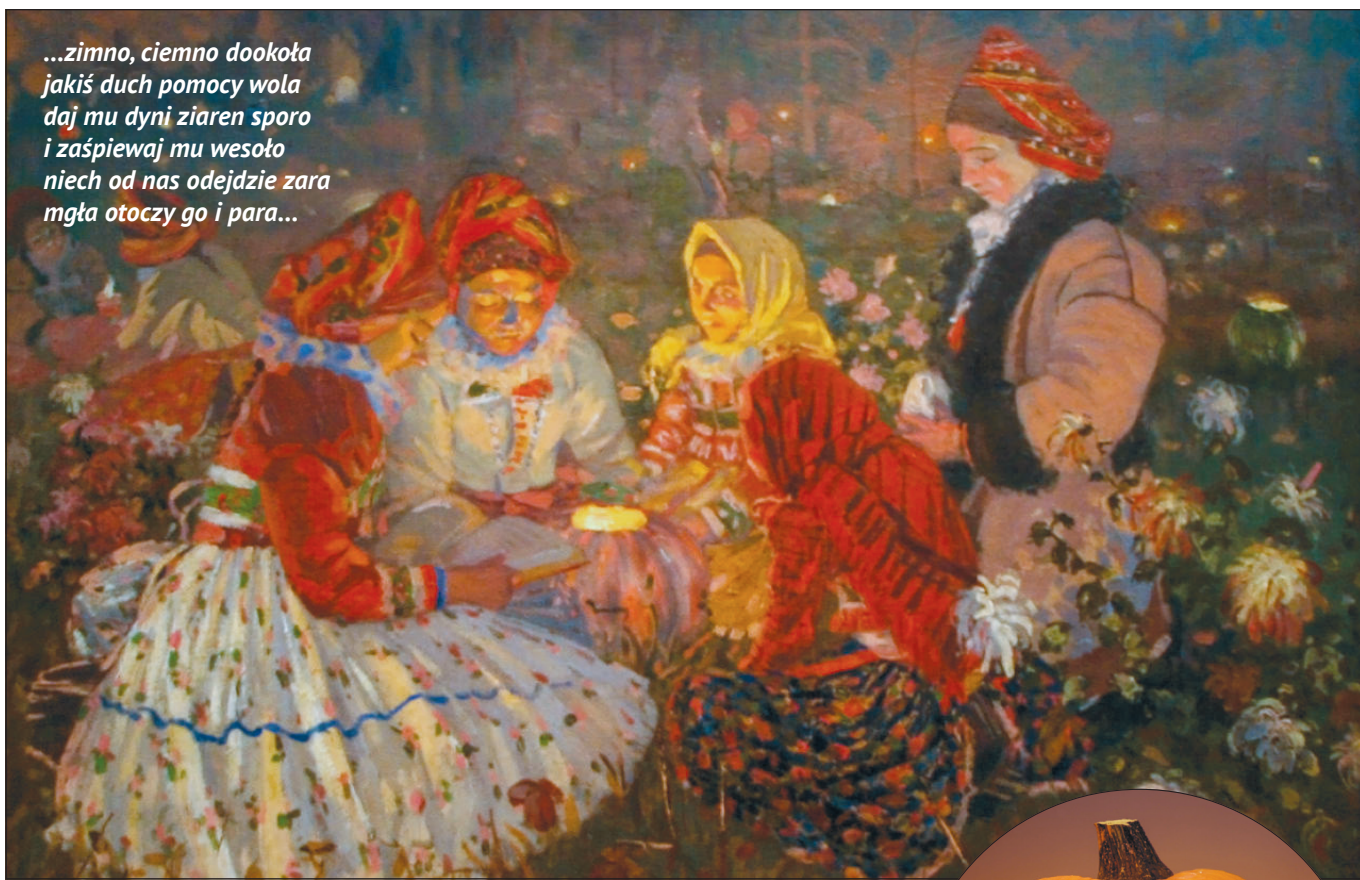
1–2 listopada – Święta pamięci zmarłych

W całej Polsce 1 i także 2 listopada przez wszystkie cmentarze przechodzą nieprzeliczone rzesze ludzi, odwiedzających groby swych bliskich. W tych dniach, na grobach płoną znicze na wszystkich składa się kwiaty. Obyczaj nakazuje zapalić światło także na grobach zapomnianych, takich których nie odwiedza już nikt bliski. Są to bowiem dni poświęcone pamięci zmarłych i wielkie doroczne święta odprawiane ku ich czci.

Terminy tych świąt wyznaczone zostały przez Kościół: w IX w., w 835 r. ustanowiona została, przez papieża Jana XI, uroczystość Wszystkich Świętych (1 listopada) ku czci zmarłych świętych - już zbawionych - i to zarówno świętych wyniesionych na ołtarze, jak i nikomu nie znanych. Przeszło sto lat później w 998 r. ustanowiony został w Kościele (dzięki św. Odilonowi, opatowi benedyktynów w Cluny) Dzień Zaduszny (2 listopada), dzień nabożeństw i modłów w intencji wszystkich zmarłych, a zwłaszcza dusz odbywających jeszcze pokutę czyścową.

...zimno, ciemno dookoła
jakiś duch pomocy wola
daj mu dyni ziaren sporo
i zaśpiewaj mu wesolo
niech od nas odejdzie zara
mgła otoczy go i para...

Dziady: grzeszny obrządek

W pierwszych dniach listopada neopoganie celebrują zwyczaj Dziadów. Zbierają się oni wówczas w specjalnie do tego obrzędu wyznaczonych miejscach i przywołują duchy zmarłych przodków.

Czasy Słowian i Bałtów

Obyczaj Dziadów, obchodzony był m.in. na ziemiach Słowian i Bałtów, rzecz jasna w czasach przedchrześcijańskich. Poganie wierzyli, że duchy zmarłych przodków nawiedzają w tym czasie swoje dawne domy i obejścia gospodarskie.

Zmarli posiadający żal w sercu, byli szczególnie złośliwi wobec swoich żywych bliskich. Zdarzało się że duchy te potrafiły całą noc tłuc się w kuchni lub w obejściu gospodarskim, wyrządzając przy okazji wiele szkód.

W celu obłaskawienia

Aby obłaskawić duchy zmarłych, w swoich domach żywi zastawiali stół

prysmakami. Gusta te odprawiano również na cmentarzach. W różnych miejscach polskiego Pomorza lub na granicy z Białorusią, uczestnicy obrzędów Dziadów kładli na mogiły jedzenie lub wylewali na nie gorące napoje. Po takiej biesiadzie, przez jakiś czas, na grobie zmarłego przodka lub w domu nie można było wykonywać żadnych głośniejszych prac. Wszystko po to, aby nie naruszyć spokoju ducha, który w noc listopadową miał błąkać się po świecie.

Słowiańskie Halloween

W Polsce wspomniane święto Dziadów, praktykują rodzimowiercy, którzy nazywają je często słowiańskim Halloween. Rzeczywiście, oba pogańskie święta łączą próby kontaktowania się z nieznanym światem zmarłych, co nieraz ma tragiczne skutki duchowe. Jeśli chodzi o pogańskie obrzędy Dzia-

**Polska:
kultura
i tradycje**

z Ewą
MICHAŁOWSKĄ-WALKIEWICZ

dów, jedno jest jasne: nie mogą w nich brać udziału chrześcijanie. Czynienie wróżb i wywoływanie duchów jest bowiem, uznane za grzech.

Dynia dla duchów

Na Pomorzu do dziś obchodzony jest wśród neopogan zwyczaj obdarowywania zmarłych dyniami. Sądzono bowiem, że właśnie duchy zmarłych uwielbiają smak dojrzałej dyni, których kilka niezjedzonych ziaren zabierają ze sobą na tamten świat. Z tym świętem związana jest także polska poezja, którą dla naszych czytelników przytoczymy.

MOSKWA

106. rocznica odzyskania niepodległości przez Polskę

9 listopada 2024 roku w Moskwie uczczono 106. rocznicę odzyskania niepodległości przez Polskę.

Obchody Narodowego Święta Niepodległości zorganizowane przez Moskiewską Narodowo-Kulturalną Autonomię Polaków „Dom Polski” składały się z okolicznościowej prelekcji historycznej, śpiewania piosenek patriotycznych przy udziale zespołu „Wisła”,

recytowaniu wierszy. Zabrzmią też muzyka klasyczna.

Serdeczne życzenia zebranych złożyła prezes OFPANK „Kongres Polaków w Rosji Halina Subotowicz-Romanowa. Ambasador RP w Rosji Krzysztof Krajewski, który był honorowym gościem wydarzenia, podziękował Polonii za zaangażowanie podkreślając, że nie ma przyszłości bez pamięci o przeszłości.

Uczestnicy i goście mogli wziąć

udział w jarmarku charytatywnym na rzecz Rodaków, którzy ucierpieli podczas wrześniowej powodzi, i przekazać darowiznę. Zebrane środki zostaną przeznaczone na remont jednego z kościołów na zalanych terenach. Spotkanie zakończyło się przy herbacie i tradycyjnych wypiekach.

W niedzielę w Katedrze Niepokalanego Poczęcia NMP w Moskwie odbyła się Msza Święta w intencji Ojczyzny.

Wieczór poezji polskiej i rosyjskiej

23 listopada 2024 roku członkowie Moskiewskiej Narodowo-Kulturalnej Autonomii Polaków „Dom Polski” zorganizowali w Domu Narodów Rosji teatralizowany wieczór poezji polskiej i rosyjskiej.

Literaturę obu krajów łączy sporo wspólnych wątków: wielu rosyjskich poetów czerpało inspirację w Polsce i na odwrót. Podczas wydarzenia zabrzmiały wiersze m. in. Czesława Miłosza, Wisławy Szymborskiej i Agnieszki Osieckiej w polskim oryginale i tłumaczeniach, a także rosyjskie utwory Mariny Cwietajewej, Iosifa Brodskiego, Belli Achmaduliny, Bułata Okudźawy.

Akompaniamentem wieczoru była muzyka Ogińskiego, Chopina i Kilara w wykonaniu Eugeniusza Brauzul-Bruszkowskiego. Na koniec zorganizowano grę poetycką, podczas której każdy mógł poczuć się poetą i napisać kilka słów wierszem.

**Informacja
„Domu Polskiego” w Moskwie**

XV Festiwal Chórów „Moskwa Miastem Pokoju”

23 maja 2024 roku zespół wokально-teatralny „Wisła” działający w ramach Moskiewskiej Narodowo-Kulturalnej Autonomii Polaków „Dom Polski” wziął udział w XV Festiwalu Chórów „Moskwa Miastem Pokoju”. Impreza odbyła się przy wsparciu Urzędu Miasta Moskwy w jednym z ośrodków coworkingowych dla organizacji niekomercyjnych.

Członkowie zespołu wykonali piosenki „Miejcie nadzieję”, „Laura i Filon”, miniaturę wokalną ze spektaklu „Jak Janek chodził za słowem” (Marina Abramowa, Ludmiła Kirianowa, Swietłana Pierwuchina-Rzeczycka i Helena Cariegorodcewa) oraz miniaturę poetycką ze spektaklu poświęconego Wisławie Szymborskiej (Elżbieta Obiernichina).

„Za rok odbędzie się festiwal-konkurs o identycznej nazwie, na który nas zaproszono. Obecni na festiwalu dziennikarze nazwali nasz zespół „kwiatami festiwalu” – mówi Ludmiła Kirianowa.

1 czerwca 2024 roku w Moskwie w Domu Narodów Rosji odbyła się tradycyjna coroczna impreza z okazji Dnia Dziecka. Dzięki przygotowaniom i skoordynowanej pracy organizatorów z Moskiewskiej Narodowo-Kulturalnej Autonomii Polaków „Dom Polski” spotkanie odbyło się w ciepłej, radosnej, niepowtarzalnej atmosferze. Nasze dzieci zagrały koncert dla rodziców i gości, nie zabrakło innych aktywności oraz niespodzianek. Duży wkład w organizację wydarzenia wniosły:

Helena Rogaczowa, psycholog, założycielka centrów rozwoju dziecka, która poprowadziła quiz z geografii Polski i zapoznała dzieci z najważniejszymi polskimi zabytkami. Pani Helena jest również autorką materiału dydaktycznego, który dzieci dostały w prezencie. Albina Znamierowska, malarka i restauratorka dzieł sztuki, pokazała technikę mozaiki i przeprowadziła warsztaty mozaikowe. Dzieci spróbowały sił i zrobiły sobie na pamiątkę własne prace. Ksenia Niekraśowa, pedagog, zorganizowała wesołe i

Dzień Dziecka w Moskwie

aktywne gry dla dzieci i rodziców. Olga Obiernichina, geochemik i założycielka dziecięcego klubu odkrywców nauki, podarowała dzieciakom zestawy do hodowli kryształów.

Impreza odbyła się dzięki pracy organizacyjnej m. in. E. Szyszkowej, I. Korpala, I. Szyszkowej, J. Moisiejewa, M. Antufjewej, D. Gawryłuka, L. Orłowej, N. Kozakowej, O. Tomczuk, A. Konowałowa,

I. Tarasowa, E. Obiernichiny, A. Walewskiego.

Dziękujemy również pracownikom Wydziału Konsularnego i Polonii Ambasady RP w Rosji, którzy wsparli wydarzenie i podarowali najmłodszym członkom Domu Polskiego ciekawe pamiątki.

Zdjęcia: Andrzej Łukiański

Patron Sybiraków

20 listopada Kościół Katolicki w Polsce wspomina Św. Rafała Kalinowskiego – patrona Sybiraków, dlatego dzisiaj członkowie Związku Sybiraków Oddziału w Augustowie uczestniczyli w uroczystej mszy św. w kościele pw. Św. Jana Chrzyciela na Borkach. Sybiracy wraz z parafianami modlili się nie tylko za tych, którzy pozostali na „niehumanitarnej ziemi”, ale także za tych, którzy przeżyli, wrócili oraz żyją i mogą dać świadectwo życia w gułagach. O ich trudnych losach pięknie w homilii

mówił kapelan Sybiraków ks. Kanonik dr Dariusz Brozio. Jak zwykle w oprawie mszy św. uczestniczyli uczniowie Szkoły Podstawowej nr 2 im. Zygmunta Augusta w Augustowie. Dziękujemy dyrekcji i nauczycielom, którzy zadbali o zaangażowanie i godną postawę uczniów podczas mszy św.

Sybiracy pamiętali także o zapaleniu zniczy pod pomnikiem «Golgota Wschodu».

*Relację fotograficzną przygotowała:
Danuta J. Gregorowicz*

22 listopada 2024 roku w Sankt Petersburgu odbyło się uroczyste odsłonięcie pomnika Włodzimierza Spasowicza (1829–1906) – wybitnego prawnika polskiego pochodzenia, jednego z najśłynniejszych adwokatów w Rosji i jednocześnie człowieka aktywnie zaangażowanego w sprawę polską.

Pomnik odsłonięto z okazji 195 rocznicy urodzin Spasowicza na Wyspie Wasylewskie przed budynkiem Wydziału Prawa Uniwersytetu Petersburskiego z inicjatywy Ministerstwa Sprawiedliwości FR, Federalnej Izby Adwokackiej FR i Petersburskiego Uniwersytetu Państwowego. Rzeźbę wykonano na podstawie słynnego portretu pędzla Ilji Riepina.

Odsłonięcie pomnika Włodzimierza Spasowicza

Obecny na uroczystości Minister Sprawiedliwości Konstantin Czujczenko podkreślił, że jest to jeden z nielicznych na świecie pomników poświęconych przedstawicielowi tego zawodu, i że postać Spasowicza będzie przykładem i źródłem natchnienia dla studentów uczelni.

Włodzimierz Spasowicz był jednym z pierwszych w Rosji adwokatów (tzw. prisażnych powierciennych) po reformie sądów 1864 roku. Brał on udział w najbardziej głośnych procesach XIX wieku, także politycznych. Był autorem postępowego podręcznika prawa karnego, który nie został jednak dopuszczony do obiegu przez carską cenzurę. Inne jego prace naukowe poświęcone były humanizacji systemu penitencjarnego w Rosji, zagranicznym systemom prawnym, a także historii, kulturze i literaturze.

Przytaczamy poniżej krótką notatkę o działalności Spasowicza na rzecz polskiej kultury przygotowaną przez RSO „Kongres Polaków w Petersburgu”.

Włodzimierz Spasowicz był znany z tego, że często bronił więźniów politycznych pro bono, za co Fiodor Dostojewski nazwał go „Królem Adwokatów”. Jego życie i działalność są przykładem poświęcenia, profesjonalizmu oraz oddania ideałom sprawiedliwości i humanizmu.

Przez całe życie Włodzimierz Spasowicz aktywnie angażował się w działalność charytatywną: fundował stypendia studenckie i wspierał różne organizacje dobroczynne, w tym Warszawskie Towarzystwo Dobroczynności. Od 1876 do 1901 roku wydawał w Warszawie czasopismo „Ateneum”, a od 1883 roku w Petersburgu razem z Erazmem Piltzem – „Kraj”, jeden z najśłynniejszych polskich tygodników w Rosji.

Od 1890 roku Spasowicz był członkiem honorowym Towarzystwa Muzeum Narodowego Polskiego w Rapperswilu. Bezsukcesie starał się o zgodę władz carskich na wydanie „Encyklopedii Polskiej” oraz założenie Towarzystwa Naukowego Polskiego. W 1900 roku otrzymał tytuł doktora honoris causa Uniwersytetu Jagiellońskiego. Był współzałożycielem Towarzystwa Naukowego Warszawskiego i członkiem honorowym Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk.

Jako znawca literatury, Spasowicz pisał o twórczości Mickiewicza, Wyspiańskiego, Puszkina, Lermontowa, Szekspira, Schillera, Goethego, Syrokomli, Pola, Weyssenhoffa, Daniłowskiego, Berenta, Żeromskiego i Staffa. W 1899 roku miał wygłosić wykład po rosyjsku w Moskwie z okazji 100-lecia urodzin Mickiewicza, jednak wydarzenie zostało zablokowane przez carską cenzurę.

Pod koniec życia, w 1902 roku, Spasowicz osiadł w Warszawie, gdzie zmarł na gripę. Swoją majątek zapisał na cele społeczne i dobroczynne. Jego księgozbiór, liczący 8 tysięcy tomów, został przekazany przez jego siostrę, Alicję Hasfort Ordynacji Opinogórskiej Krasińskich. Mowę pogrzebową wygłosił Marian Massonius, jeden z jego petersburskich współpracowników.

14 listopada 2024 roku w Moskwie odbyło się spotkanie robocze prezesów regionalnych polskich organizacji narodowo-kulturalnych w Rosji z zastępcą kierownika Federalnej Agencji ds. Narodowości Federacji Rosyjskiej Stanisławem Biedkinem. Jest to instytucja rządowa pełniąca rolę ministerstwa, powołana w 2015 roku i ma na celu m.in. kształtowanie i realizację polityki rosyjskiego rządu dotyczącej mniejszości narodowych i stosunków międzyetnicznych, a także zapobieganie ekstremizmowi.

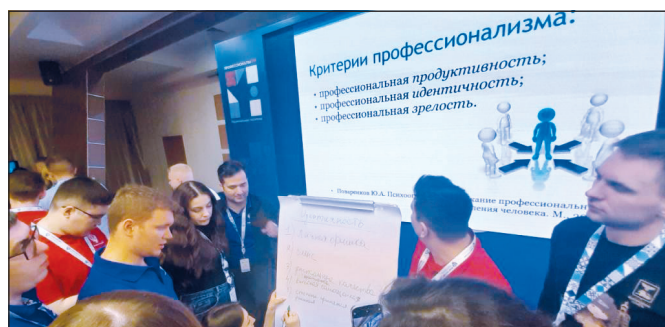

Spotkanie w Federalnej Agencji ds. Narodowości

W posiedzeniu wzięli udział członkowie Rady OFPANK „Kongres Polaków w Rosji”, który reprezentuje rosyjską Polonię na szczeblu federalnym. Prezes Halina Subotowicz-Romanowa podkreśliła zaangażowanie

organizacji w wypracowanie najważniejszych dokumentów, m.in. Strategii państwowej polityki narodowościowej Federacji Rosyjskiej i poprawek do Ustawy Federalnej „O autonomii narodowo-kulturalnej”.

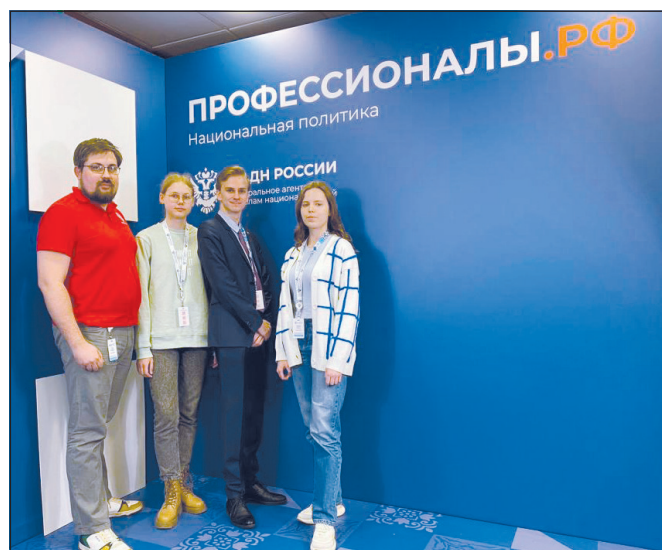
W ramach spotkania uczestnicy, którzy przyjechali z szesnastu regionów Rosji, podzielili się doświadczeniami i opowiedzieli o problemach, z którymi spotykają się w swojej działalności. Poruszono m.in. kwestię mechanizmów wsparcia organizacji społecznych zaangażowanych we wdrażanie państwowej polityki narodowościowej. Rozmowa dotyczyła także edukacji, zachowania tożsamości, języka, kultury Polaków w Rosji oraz opieki nad miejscami pamięci narodowej.

Ogólnorosyjskie Forum „Professionały.RF”

24–26 kwietnia 2024 r. w Moskwie odbyło się Ogólnorosyjskie Forum Młodych Specjalistów w Sferze Realizacji Państwowej Polityki Narodowościowej „Professionały.RF” zorganizowane przez Federalną Agencję ds. Narodowości. OFPANK „Kongres Polaków w Rosji” w tym wydarzeniu reprezentowali członkowie młodzieżówki Moskiewskiej Narodowo-Kulturalnej Autonomii Polaków „Dom Polski”.

W ciągu trzech dni uczestnicy forum spotkali się z ekspertami w dziedzinie stosunków międzyetnicznych, dziennikarzami, działaczami społecznymi. Odbyły się intensywne szkolenia w zakresie psychologii i komunikacji,

a także sesje wymiany doświadczeń i dobrych praktyk prowadzone przez aktywistów autonomii narodowościowych i przedstawicieli instytucji państwowych z różnych regionów Rosji.

Na forum omówiono realizację Strategii Państwowej Polityki Narodowościowej Federacji Rosyjskiej i wytyczono kierunki działalności na najbliższy rok. Oprócz zdobywania nowych umiejętności i wiedzy, celem forum było sprzyjanie nawiązywaniu kontaktów zawodowych i przyjacielskich.

Informacja
„Domu Polskiego” w Moskwie

CZERNIACHOWSK

Święto Niepodległości przy granicy z Polską

9 listopada 2024 roku członkowie stowarzyszenia „Dom Polski” w Czerniachowsku w obwodzie kaliningradzkim, w tym dzieci i młodzież, zorganizowali akcję pamięci w miejscu dawnego obozu koncentracyjnego w Hohenbruch blisko miejscowości Gromowo. Po wspólnej modlitwie zapalono

znicze i złożono kwiaty pod pomnikiem więzionych i zamordowanych pracowników polskich urzędów konsularnych w Prusach Wschodnich.

W stolicy regionu z okazji narodowego święta z inicjatywy Autonomii Polaków „Polonia” odbył się także tradycyjny Bieg Niepodległości.

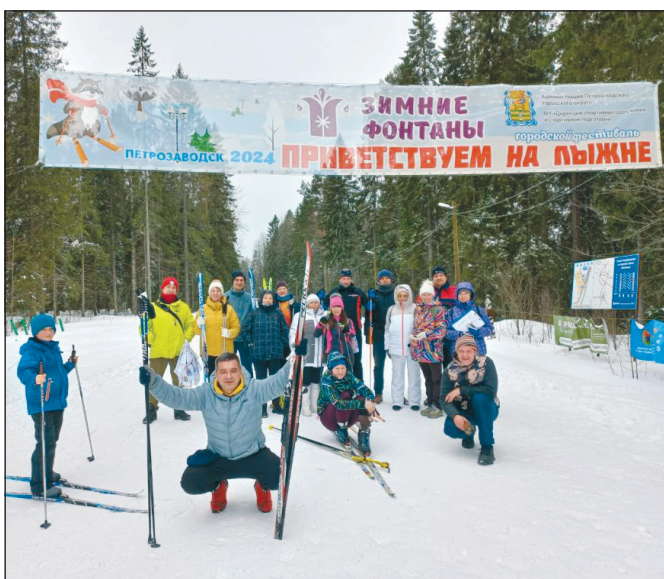

VII Zimowe Igrzyska Polonijne w Karelii

5–7 kwietnia 2024 roku w Pietrozawodzku w Karelii pod hasłem „Wszyscy Polacy to jedna rodzina” odbyły się VII Zimowe Igrzyska Polonijne.

W wydarzeniu wzięło udział sześć drużyn z Petersburga, Nowogrodu, Piatigorska i Pietrozawodzka, które współzawodniczyły w biegach narciarskich, nordic walkingu, a nawet w rzucie walonkiem i łowieniu ryb spod lodu.

Zorganizowano też spotkania integracyjne i wycieczki. Goście regionu zwiedzili wodospad Kiwacz, górę Sampo i Wody Marcjalne będące najstarszym uzdrowiskiem w Rosji.

Z Ojczyzną w sercu

Obchody Narodowego Święta Niepodległości Polski w Moskwie

W dniu 13 listopada 2024 r. ogólnorosyjskie zrzeszenie Związków Organizacji Polskich „Jedność” zgromadziło w Moskwie przedstawicieli regionalnych organizacji polonijnych z całej Rosji, aby wspólnie świętować jedno z najważniejszych świąt narodowych Polski – Dzień Odzyskania Niepodległości.

W uroczystościach wzięli udział Ambasador Rzeczypospolitej Polskiej Krzysztof Krajewski z Małżonką Aldoną Krajewską, Konsul Sławomir Łuczak z Małżonką Konsulem Anną Domską-Łuczak, Dyrektor Instytutu Polskiego w Moskwie Anna Szafernakier-Świrko, Konsulowie Jarosław i Katarzyna Strycharscy, a także przewodniczący regionalnych organizacji polonijnych.

Przedstawiciele korpusu dyplomatycznego powitali przewodniczący Związku Organizacji Polskich „Jedność” dr Aleksander Sielicki, przewodnicząca moskiewskiego oddziału Związku „Jedność” Marina Łaktaewa oraz przewodnicząca Moskiewskiego Klubu Seniorów Polonijnych Krystyna Czudijowicz.

Uroczysty program rozpoczął się od odśpiewania hymnu narodowego Rzeczypospolitej Polskiej.

Dyrektor Muzeum Archidiecezji Matki Bożej w Moskwie Witalis Zadworny w swoim przemówieniu podkreślił symboliczny charakter obchodów i przekazał głos panu Aleksandrowi Sielickiemu, który podkreślił znaczenie Święta

Niepodległości nie tylko dla Polaków mieszkających w Polsce, ale również dla całej Polonii świata.

W swoim przemówieniu Ambasador Rzeczypospolitej Polskiej Krzysztof Krajewski zaznaczył, że dzisiaj wspominamy wszystkich tych, którzy na przestrzeni wieków tworzyli polską historię, która była trudna i pełna ciężkich chwil. Miliony Polaków oddało życie za jej wolność. Dlatego serce każdego z nas jest nierozdzielnie związane z Ojczyzną i jej historią. Trzeba zrobić wszystko, aby zachować to, co dla nas najcenniejsze. Odnosząc się do słów polskiego hymnu narodowego, Ambasador podkreślił, że te słowa przenikają duszę każdego Polaka, identyfikując nas z naszą Ojczyzną. Wyraził nadzieję, że Polacy nie będą już musieli brać przykładu z Bonapartego i walczyć o swoją wolność. Ambasador

podziękował wszystkim obecnym za to, że będąc z dala od swojej historycznej Ojczyzny, nadal pozostają Polakami, zachowując polską kulturę, tradycję i język. „Dziękuję wam za to, że pamiętacie, kim jesteście, i hojnie dzielicie się swoją miłością do Ojczyzny z innymi. Chciałbym życzyć wam, abyście pozostali takimi samymi optymistami, trwali w radości, byli otwarci na ludzi, czynili dobro, i będąc z dala od Ojczyzny, nie przestawali jej kochać”.

Prezes Aleksander Sielicki oraz przewodniczący woroneskiego oddziału Związku „Jedność” Konstanty Woronin, kontynuując tradycję Związku Organizacji Polskich „Jedność” dotyczącą zbierania i przekazywania wartości historycznych oraz artystycznych ważnych dla Polski i Narodu Polskiego, zapoznali pana Ambasadora z kolejnym znaleziskiem: jednym z tomów niegdyś zagrabionej biblioteki hrabiów Hochbergów z zamku Książ w Wałbrzychu, datowanym na XVIII wiek.

Program świąteczny kontynuował koncert „Dla Niepodległej” przygotowany przez polonijny zespół „Pieśń Polska” z Krasnodaru (Diana Gajtyna, Natalia Kułakowska, Włodzimierz Łazukin, Lana Sielicka) oraz przedstawiciele moskiewskiej Polonii.

Kolejną niespodzianką dla widzów była prezentacja wystawy fotograficznej „Złota polska jesień” przygotowanej przez kopiejski oddział Związku Organizacji Polskich „Jedność” (Anna i Włodzimierz Malinowscy) oraz wystawa polonijnych czasopism „Wiadomości Polskie” (Krasnodar) i „Jedność” (Moskwa), poświęcona 30-leciu krasnodarskiego oddziału „Jedności” i 5-leciu oddziału moskiewskiego.

Olga DUBIAGINA

Zdjęcia: Mikołaj Fedecki, Olga Dubiagina

Malujemy obrazy i mówimy po polsku

22 września i 9 listopada 2024 roku członkowie moskiewskiej filii Związku Organizacji Polskich „Jedność” Ilona Balejszczyk (pseudonim — Ilona Burbona) i Anna Komarowska przeprowadziły warsztaty z rysowania obiektów sztuki kultury polskiej. Rysunki wykonano akwarelą.

22 września namalowano Malbork. Najpierw odbył się wykład o samym zamku, jego historii, cechach budowy i architekturze, wyjaśniono, w jaki sposób został zbudowany, jakie elementy architektoniczne można tam zauważyć, jak w języku polskim nazywane są elementy architektury zabytku.

9 listopada namalowano różę, jako typowy element polskiego stroju narodowego, uczestnicy określili, w których regionach Polski najczęściej używa się tego ornamentu.

Rysunek to wspaniałe zajęcie terapeutyczne, które łączyło się z rozmową w języku polskim, komunikacją osób o podobnych poglądach i poznawaniem kultury polskiej.

W wyniku prowadzenia takich warsztatów powstała stała grupa członków „Jedności”, którzy chcą kontynuować zajęcia. Kolejne zajęcia zaplanowano na luty i marzec 2025 roku.

**Informacja
Związku Organizacji Polskich „Jedność”**

Dewastacja cmentarza w obwodzie nowogrodzkim

Z żalem zawiadamiamy, że dotarła do nas smutna wiadomość, o zdezastowaniu kompleksu pomników upamiętniających polskich żołnierzy AK w miejscowości Borowicze-Jogła (obw. nowogrodzki).

Zniszczone zostały trzy miejsca, znajdujące się od siebie w odległości kilku kilometrów - katolickie i polskie miejsca pochówku poległych w sowieckich łagrach Polaków.

W czasie II wojny światowej oraz po wojnie do łagrów NKWD w rejonie Borowicz zsyłano przedstawicieli wielu narodowości. W listopadzie 1944 r., w ramach rozprawy ze strukturami Polskiego Państwa Podziemnego, deportowanych zostało blisko pięć tysięcy osób uznanych za „wrogów władzy ludowej”, w większości żołnierzy Armii Krajowej, więzionych w Sokołowie Podlaskim, Lublinie i Przemyślu. W latach 1944-1946 w kompleksie łagrów nr 270 Borowicze,

który był jednym z największych i najcięższych łagrów północno-zachodniej części ZSRS, ponad 600 Polaków zmarło z głodu, chorób lub wycieńczenia i zostało pochowanych w bezimiennych mogiłach. W tym roku mija 80 lat od tych zbrodni.

Polskie znaki pamięci ustanowiono w latach 1993-2004 staraniem Środowiska Borowiczan, Rady Ochrony Pamięci Walki i Męczeństwa z Warszawy oraz lokalnej administracji. Był to jedy-

ny niemal w pełni upamiętniony kompleks łagrów w Rosji, często odwiedzany przez przedstawicieli Ambasady RP w Moskwie oraz Konsulatu Generalnego RP w Sankt Petersburgu.

Na zdjęciach widać jak wyglądał pomnik i krzyż w listopadzie 2023 r. i na początku grudnia 2024 r.

**Informacja
Konsulatu Generalnego RP
w Sankt Petersburgu**

25. rocznica rekonszekracji kościoła w Moskwie

11 grudnia 2024 r. Ambasador Krzysztof Krajewski wziął udział w uroczystej mszy w Katedrze pw. Niepokalanego Poczęcia NMP w Moskwie z okazji 25-lecia rekonszekracji świątyni. Mszy przewodniczył arcybi-

skup Tadeusz Kondrusiewicz, który od 1991 r. pełnił funkcję administratora apostolskiego dla katolików obrządku łacińskiego w europejskiej części Rosji, a następnie do 2007 r. arcybiskupa metropolity archidiecezji Matki Bożej

w Moskwie. Mszę koncelebrowali licznie zgromadzeni biskupi i księża, m.in. pierwszy proboszcz katedry po jej odzyskaniu przez katolików, ks. Józef Zaniewski.

Inf. Ambasady RP w Moskwie

Interaktywna historia Sybiru

„Świat Sybiru” to portal popularnonaukowy, który powstał w 2021 roku dzięki współpracy Muzeum Pamięci Sybiru i Centrum Mieroszewskiego. Jest redagowany w językach polskim i angielskim.

Tematyka publikowanych tu artykułów, esejów, a także podcastów, reportaży, fotoreportaży i innych krótkich form pisarskich skupia się głównie wokół obecności Polaków na wschodzie Europy i w tej części Azji, która na przestrzeni wieków podlegała Rosji i Związkowi Sowieckiemu, ze szczególnym uwzględnieniem deportacji Polaków i innych narodów Europy środkowo-wschodniej z lat 1940–1941 i konsekwencji tych wywózek, a także zesłaniom carskim. Portal ma za zadanie pokazać istotę Wschodu, pomóc zrozumieć mentalność mieszkańców tego obszaru oraz konteksty historyczne, które ukształtowały tamtejsze społeczeństwa.

Swoje artykuły publikują tu uznani badacze, m.in. Anne Applebaum, Marta Herling, Włodzimierz Bolecki, Eugeniusz Niebelski, a także autorzy rosyjscy jak np. Jan Raczyński, Irina Flige, Siergiej Lebiediew, Jelena Raczewa czy też ukraińscy, jak np. Yevhenij Monastyrskiy.

Na portalu publikowane są wspomnienia z okresu deportacji, opisujące życie codzienne zesłańców, ale też analizy kulturowe i społeczne.

Materiały zebrane zostały w zakładkach „Podróże w przeszłość”, „Sylwetki”, „Oś czasu”, „Baza wiedzy”, „Podkasty”

i „Tajemnice zdjęć”. Ostatnia z wymienionych zakłada interakcję z odbiorcami portalu.

– *Chcemy pokazać tę część świata z międzynarodowej perspektywy, co jest szczególnie ważne w aktualnej sytuacji na świecie* – podkreśla dyrektor Muzeum Pamięci Sybiru, prof. Wojciech Śleszyński.

Zapraszamy do odwiedzenia portalu www.swiatsybiru.pl i zapoznania się z interaktywną historią Sybiru!

Dr Tomasz DANILECKI,
redaktor naczelny portalu

Zespół „Czerwone Jagody” został założony w 1999 roku w Minusińsku jednocześnie z powstającym Stowarzyszeniem polonijnym „Polonia Minusińska”.

W repertuarze zespołu są polskie ludowe, biesiadne i estradowe piosenki, klasyczne utwory chóralne i patriotyczne, jak np. autorska interpretacja „Marszu Sybiraków”.

twie podlaskim w 2000 roku, brał również udział w koncertach i spotkaniach organizowanych przez Sybiraków we Wrocławiu i Kołobrzegu. Członkowie zespołu przyczynili się do popularyzacji kultury polskich Mazurów, zbierając polski folklor wokalny w dwóch zachowanych wioskach Mazurów na Syberii w Aleksandrowce i Znamienie. Zespół brał

Jubileusz zespołu polonijnego z Minusińska

23 listopada w Minusińsku odbył się koncert jubileuszowy zespołu „Czerwone Jagody”. W koncercie oprócz samego zespołu wystąpiły zespoły polonijne z Krasnojarska i Abakanu. Krasnojarski zespół „Polonez” (kierownik Anatolij Czybarów) zaprezentował tańce rzeszowskie i przeworskie. Zespół „Syberyjski Krakowiak” z Abakanu (kierownik Marina Kożewnikowa) reprezentowały grupa dziecięca i dorosła oraz duet wokalny „Kwiaty”.

Na początku zespół był mieszanym, obecnie w nim śpiewają same Panie. Jedną z „wizytówek” zespołu jest polska piosenka ludowa „Czerwone Jagody”, która niewątpliwie wywarła wpływ na wybór nazwy i repertuaru zespołu. Zespół niejednokrotnie gościł w Polsce, poczynając od Dni Kultury Polskiej w wojewódz-

udział w Festiwalu Kultury Kresowej w Mrągowie oraz w Festiwalu Kultury Mazurskiej w Sorkwicach.

Przez wiele lat zespołem kierowała chórmiistrz Larysa Korieniec, obecnie – Swietłana Ostrian.

Fotorelacja z koncertu jubileuszowego na str. 31.

Red.

Ambasador Polski w Irkucku

Na początku grudnia Ambasador RP w Federacji Rosyjskiej Krzysztof Krajewski kolejny raz odwiedził Irkuck na Syberii Wschodniej

W dniu 5 grudnia miało miejsce spotkanie Ambasadora RP w Federacji Rosyjskiej Krzysztofa Krajewskiego z Ordynariuszem Diecezji Św. Józefa Bp Cyrylem Klimowiczem w związku z jubileuszem XXV – lecia sakry biskupiej. Podczas spotkania Ambasador podkreślił znaczenie pracy misjonarzy na Syberii i Dalekim Wschodzie Rosji.

W tymże dniu odbyło się spotkanie Ambasadora RP Krzysztofa Krajewskiego z nowym Kierownikiem Przedstawicielstwa MSZ Federacji Rosyjskiej

w Irkucku Aleksejem A. Kotelnikowem. W spotkaniu uczestniczył Konsul Generalny Krzysztof Świderk. Tematem rozmowy była m.in. lokalizacja nowej siedziby Konsulatu Generalnego w Irkucku. Spotkanie odbyło się w pozytywnej i konstruktywnej atmosferze.

6 grudnia Ambasador wspólnie z Konsulem Generalnym RP w Irkucku Krzysztofem Świdkiem złożyli kwiaty przy tablicy upamiętniającej ofiary zbrodni NKWD 1937-1938 wśród których było liczne grono Polaków w miejscowości Piwowaricha pod Irkuckiem.

Również tego dnia Krzysztof Krajewski złożył wiązanek kwiatów przy popiersiu polskiego zesańca, badacza jeziora Bajkał Jana Czerskiego w Muzeum Jeziora Bajkał w miejscowości Listwianka.

Ze smutkiem odnotowaliśmy, że tablica poświęcona polskim badaczom Syberii została usunięta z fasady budynku muzeum.

Na podstawie informacji Ambasady RP w Moskwie

Festiwal „Zbliżenie Kultur”

Drugi dzień Międzynarodowego Festiwalu „Zbliżenie Kultur”, odbywającego się w Rosyjskim Domu w Warszawie 15–16 listopada 2024 r., należał do założyciela Festiwalu, artysty i muzyka Eugeniusza Małinowskiego.

W tym dniu goście, którzy wzięli udział w wydarzeniu, przenieśli się w świat autorskiej piosenki. Podczas prezentacji zabrzmiały utwory Bułata Okudźawy, Władimira Wysockiego, Aleksandra Dolskiego i innych znanych autorów radzieckich, rosyjskich i polskich.

Różne słowa, rymy, specjalne wersety, ale łączące uczucia zapraszały słuchaczy różnych pokoleń i kultur do refleksji nad wiecznymi wartościami.

Wieczór pełen duchowej szczerości i emocji pokazał jak sztuka otacza ludzi, tworząc przestrzeń do dialogu.

Informacja
Rosyjskiego Domu
w Warszawie

W bibliotece o kulturze ludowej

W mieście Czernogorsk, znajdującym się mniej niż 20 km od Abakanu, stolicy południowosyberyjskiej republiki Chakasji odbył się festiwal kultur narodowych. Tradycyjnie ten Festiwal organizuje miejska biblioteka im. A.S. Puszkina.

„Polonia” Republiki Chakasji kolejny raz wzięła udział w tym wydarzeniu. Została przygotowana wystawa (dyrektor szkoły polonijnej Olga Siedych) oraz występ grup dziecięcej i dorosłej zespołu „Syberyjski Krakowiak” pod kierownictwem choreografa i jednocześnie Prezes Zarządu KNOO „Polonia” Republiki Chakasji Mariny Kożewnikowej. Widzowie mogli podziwiać taniec „Krakowiacek” i taniec „Lubelski”. Solista duetu Włodzimierz Owczarow zaśpiewał po polsku piosenkę „Żółte liście”.

Red.

O Achmatowej po polsku

5 grudnia w Instytucie Polskim w Sankt Petersburgu odbył się pokaz filmu „Anna Achmatowa. Requiem” w reż. Jana Sosińskiego.

Autorem scenariusza dokumentu, dedykowanego ofiarom sowieckiego i rosyjskiego terroru, obok Jana Sosińskiego, jest Andrzej Mietkowski, dziennikarz i tłumacz, przyjaciel Instytutu Polskiego w Sankt Petersburgu.

Pokaz miał charakter symboliczny, ponieważ odbył się w dniu, kiedy pojawiła się informacja o zamknięciu Konsulatu Generalnego i Instytutu Polskiego w Sankt Petersburgu.

Autorom filmu i gościom dziękujemy.

Informacja

Instytutu Polskiego w Sankt Petersburgu

Mickiewicz w Sankt Petersburgu

200 lat temu, 21 listopada 1824 r., polski poeta Adam Mickiewicz (24.12.1798 – 26.11.1855) po raz pierwszy przyjechał do Petersburga.

Mickiewicz jako młody i znany już poeta, autor „Ballad i romansów”, został aresztowany w listopadzie 1823 r. za przynależność do tajnego studenckiego Towarzystwa Filomatów i skazany w 1824 r. na zesłanie do Rosji.

Polityczny skazaniec opuścił Wilno 6 listopada 1824 r. i dotarł do Petersburga 21 listopada. W rosyjskiej stolicy spędził prawie trzy miesiące, oczekując na wyznaczenie miejsca pracy, którym stała się Odessa.

Z pierwszego pobytu Mickiewicza w mieście nad Newą poza wspomnieniami przyjaciół o towarzyskich spotkaniach nie pozostało zbyt wiele informacji. Wspólnie z Józefem Przecławskim, tłumaczem i publicystą, Mickiewicz oglądał skutki powodzi, która nawiedziła wówczas Petersburg i okolice. Wiemy, że nawiązał przyjacielskie kontakty z kręgiem spiskujących rosyjskich oficerów ze Związku Północnego (dekabrystów). Dopiero w 1832 r. w „Ustępie” III części „Dziadów” poeta umieścił poetyckie wrażenia z podróży i pobytu w Petersburgu.

Pod koniec stycznia 1825 r. Mickiewicz opuścił stolicę imperium i udał się do Odessy, dokąd dotarł pod koniec lutego 1825 r.

Ma zdjęciu popiersie Adama Mickiewicza (Sankt Petersburg, zaulek Grafski).

Informacja

Instytutu Polskiego w Sankt Petersburgu

OMSK

Świąteczne Jasełka w „Rodzinie” w 2024 roku

Wigilia stanowi nie tylko przygotowanie do Świąt Bożego Narodzenia, ale także początek świątecznego czasu i przede wszystkim określa niepowtarzalny charakter Świąt. 24–25 grudnia według kalendarza gregoriańskiego, cały świat katolicki obchodzi Święto Bożego Narodzenia. Boże Narodzenie w Polsce – to najważniejsze, najbardziej rodzinne, ze wszystkich świąt, pełne pięknych polskich tradycji i świątecznego nastroju.

22 grudnia 2024 roku w lokalu stowarzyszenia „Rodzina” w Omsku w pięknie udekorowanej sali, przy świątecznym stole były zorganizowane Jasełka świąteczne. Tradycje kulturowe Bożego Narodzenia w Polsce zajmują szczególne miejsce i stanowią ważną część życia tego kraju. Polacy znani ze swojej religijności przygotowują się do tego Święta ze szczególną uwagą, gromadząc całą rodzinę, aby przygotować różnorodne dania bezmięsne i udekorować swoje domy. Członkowie stowarzyszenia „Rodzina” honorują i podtrzymują tradycje swoich przodków i dlatego corocznie obchodzą Święta Bożego Narodzenia, które się odbywają w miarę możliwości w uroczystej i radosnej atmosferze.

Znamienne jest, że posiłki można jeść tylko łyżkami. Według starej legendy, w ten czas do stołu przychodzą dusze zmarłych krewnych, więc wszystko jest ostre kłaść na stół zabronione, aby one nie ucierpiały. Na rogu stołu pod białym obrusem umieszczono siano – symbol tego, że Jezus Chrystus urodził się w żłobku. Jedno miejsce przy stole powinno pozostać wolne. Tak było. Czekaliśmy na człowieka, który nagle może przyjść: żebrak wędrowny, bezdomny, bo pamiętaliśmy, że istnieje taka niepisana zasada: „Gość w dom – Bóg w dom”. W tym roku przy Świątecznym stole wystawiono dwanaście bezmięsnych potraw, przygotowanych przez aktywnych członków stowarzyszenia. Przygotowane zostały pyszne ciasto z kapustą i grzybami, ciasto z ryby, placki bananowe, szarlotka i inne postne potrawy. Najważniejszym daniem na wigilijskim stole są ryby, bo obraz ryby był starym chrześcijańskim symbolem.

Oksana Ruzimowa opowiedziała obecnym o tym, że w Polsce tradycja Szopki bożonarodzeniowej zapoczątkowana została w końcu XIII wieku przez zakon franciszkanów, którzy w tym czasie osiedlili się w tym kraju. Początkowo były to przedstawienia zwane jasełkami, w których na tle dekoracji ze skałami i

grotami ustawiano żłóbek oraz rzeźbione w drewnie figurki Dzieciątka, Matki Boskiej, św. Józefa, pastuszków, zwierząt (głównie owieczki) i Trzech Królów. Z roku na rok uatrakcyjniano przedstawienie misterium rozbudowując dekorację, wprowadzając w ruch figurki, zwiększając ich ilość, a także wprowadzając postaci świeckie.

Mieliśmy śpiewanie kolędy, składanie sobie życzenia również obdarowania drobnymi upominkami. Kolędy usłyszeliśmy w wykonaniu Oksany Ruzimowej, która razem z obecnymi śpiewała kolędy „Cicha noc”, „Dzisiaj w Betlejem”, „Jezus malusieńki”, „Przybieżeli do Betlejem”. W tym samym czasie zorganizowano zwycięską loterię. Pod koniec imprezy w drzwiach pojawił się pan Czesław Gajducki ubrany w strój św. Mikołaja (rosyjski Dziadek Mróz). Święty Mikołaj po polsku powitał wszystkich i wraz z życzeniami Radosnych Świąt Bożego Narodzenia wręczył zebrany prezenty. Podzielili się ze sobą opłatkiem i życzyliśmy na wzajem Wesołych Świąt. Bardzo Jesteśmy dumni, że zrobiliśmy wszystko, aby nasi członkowie poculi prawdziwą atmosferę Bożego Narodzenia.

Walentyna SZMAKOWA,
prezes
stowarzyszenia „Rodzina”

MOSKWA

Pieśni o Polsce

W dniu 16 listopada 2024 roku w Moskwie Związek Organizacji Polskich „Jedność” zorganizował wydarzenie poświęcone Narodowemu Świętu Niepodległości Polski pod tytułem „Honor. Chwała. Ojczyzna. Pieśni o Polsce”.

Prowadzący wieczoru, pan Andrzej Szablewski, przygotował bogaty program patriotyczny. Zostały zaprezentowane pieśni z różnych epok historycznych, które wychwały obrońców Ojczyzny walczących o jej wolność: od czasów napoleońskich aż po XX wiek. Wśród nich znalazły się: „Hej, hej, ułani”, „My, Pierwsza Brygada”, „Białe Róże”, „Dziś do Ciebie przyjsz nie

mogę”, „Biały krzyż”, „Żeby Polska była Polską” i inne.

Publiczność po raz kolejny była pod wrażeniem głębokiej wiedzy prowadzącego oraz jego artyzmu. Pan Andrzej Szablewski dedykował program swoim polskim przodkom i zaangażował w organizację wydarzenia członków swojej rodziny: swoją żonę – panią

Oksanę Kudriawcewą oraz wnuka pana Ilję Kołmakowa, który zatańczył poloneza wspólnie ze swoją partnerką, panią Barbarą Panową.

Wydarzenie odbyło się w ciepłej i przyjaznej atmosferze.

Informacja
Związku Organizacji Polskich
„Jedność”

W dniu 15 grudnia 2024 roku w sali Kurii Archidiecezji Matki Bożej w Moskwie odbyło wydarzenie, które od lat łączy tradycję i wspólnotę organizacji polonijnej – coroczne spotkanie opłatkowe moskiewskiego oddziału Związku Organizacji Polskich „Jedność”.

Członkowie „Jedności” zebrali się razem aby wspólnie celebrować Boże Narodzenie, zapraszając swoich przyjaciół i bliskich do dzielenia się z nimi radością narodzin Pana Jezusa. Gośćmi honorowymi uroczystości byli Konsul Ambasady Rzeczypospolitej Polskiej w Moskwie Anna Domska-Łuczak, Dyrektor Instytutu Polskiego w Moskwie Anna Szafernakier-Świrko, ks. Dariusz Gojko, SDB oraz ks. Tadeusz Drozdowicz, SJ. Wydarzenie rozpoczęli Dyrektor Muzeum Archidiecezji Matki Bożej w Moskwie Witalis Zadworny, przewodnicząca moskiewskiego oddziału Związku „Jedność” Marina Łaktaewa i kierownik

Spotkanie opłatkowe w moskiewskiej „Jedności”

artystyczny imprezy Katarzyna Moska-lewa-Potemkina.

Następnie widzowie obejrzeni tradycyjne polskie przedstawienie bożonarodzeniowe, w tym lalkowy spektakl z szopką, znakomicie zagrany przez dorosłych i młodych członków „Jedności” w reżyserii Marii Zajcewej. Scenografia przeniosła gości do czasów króla Heroda. Jedną po drugiej „przewijały się” strony biblijnej historii narodzin Zbawiciela. Ostatnia scena została zagrana, wtedy rozniósł się muzyka po sali. Sopranistka Maria Szapowalowa i Tichon Szewkow (fortepian) zachwycili słuchaczy arcydziełami muzyki klasycznej. Ostatnim akordem wybrzmiał „Polonez”, zapraszając wszystkich do tańca. Po koncercie ojciec Tadeusz

opowiedział o dobrej tradycji dzielenia się opłatkiem i z ojcem Dariuszem rozdali je wszystkim obecnym, żeby każdy mógł sobie nawzajem życzyć szczęścia w przyszłym roku. Na koniec młodzi aktorzy otrzymali z rąk przewodniczącej moskiewskiego oddziału Związku Organizacji Polskich „Jedność” Mariny Łaktaejewej i przewodniczącej Moskiewskiego Klubu Seniorów Polonijnych Krystyny Czudijowicz prezenty świąteczne. Odznaczono prezentami również zwycięzców quizu polonijnego.

Po uroczystościach goście i uczestnicy koncertu zasiedli za wspólnym stołem Wigilijnym.

Olga DUBIAGINA

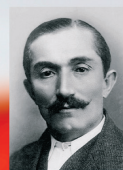
Zdjęcia: Olga DUBIAGINA,
Aleksandra KLONOWA

FUNDACJA RODZINA RODŁA

INSTYTUT RODŁA WE WROCŁAWIU
im. Eugeniusza Kwiatkowskiego
i Wincentego Witosa

Prawdy Polaków spod Znak Rodła będą spoiwem dla Narodu Polskiego

Prawdy Polaków spod Znak Rodła proklamowane przez naszych przodków na Kongresie Polaków w Berlinie 6 marca 1938 r. w największej sali widowiskowej Theater des Volkes, jako katechizm narodowy, „mały dekalog” polskości, stały się ogólnonarodowym dobrem, swoistym depozytem i międzypokoleniowym testamentem.

Jesteśmy Polakami! Wiara Ojców naszych jest wiarą naszych dzieci! Polak Polakowi bratem! Co dzień Polak Narodowi służy! Polska Matką naszą, nie wolno mówić o Matce źle! – to zdania wciąż aktualne, mądre, uniwersalne, ponadczasowe i bardzo potrzebne dzisiejszemu pokoleniu Polaków w Polsce i poza jej granicami.

Pięć Prawd Polaków ogłoszonych uroczystie w trakcie Berlińskiego Kongresu jest w istocie przysięgą, krzepiącym serca drogowskazem oraz wyznaniem polskości i miłości do Ojczyzny.

Prawdy te promieniają w XXI wieku z Wrocławia, współczesnej stolicy spod Znak Rodła, do wszystkich ludzi dobrej

woli, Polaków nad Wisłą i nad Odrą, do Polonii – naszych Rodaków obecnych na całym świecie – stanowią ofertę wspólnoty narodowej, solidarnej i ekumenicznej – są jednocześnie odpowiednią i roztropną receptą dla Narodu Polskiego podzielonego wskutek wielu wydarzeń ostatnich lat w polityce krajowej (bieżącej – partyjnej, wyborczej – polaryzującej).

Wieloletnie prace na niwie Rodła powinny być realizowane w formule Instytutu Rodła we Wrocławiu umocowanego w ramach Fundacji Rodzina Rodła (organizacja pozarządowa). Dzieło tworzy i docelowo pokieruje nim Fundacja Rodzina Rodła oraz niżej podpisany, Tadeusz Szczyrbak, wieloletni (2003 – 2024) prezes Rodziny Rodła – Wrocław, fundator, założyciel i prezes zarządu Fundacji Rodzina Rodła (2022), pomysłodawca i autor uchwały Senatu RP o Roku Prawd Polaków spod Znak Rodła (2018), prowadzący dzieło spod Znak Rodła już ponad 21 lat. Bardzo liczę na wsparcie tej sprawie, gdyż Wrocław od

wielu lat jest stolicą spod Znak Rodła w XXI wieku. Wspomniana inicjatywa, Instytut Rodła we Wrocławiu, będzie z powodzeniem realizować zadania historyczno – edukacyjno – patriotyczne i krzewić nowoczesny patriotyzm spod Znak Rodła adresowany do młodego pokolenia Polaków, ze szczególnym uwzględnieniem młodzieży szkolnej. Co warto podkreślić – wzorując się na tradycjach i dziełach Polaków spod Znak Rodła (okres międzywojenny XX wieku) oraz Patronów Instytutu Rodła: Eugeniusza Kwiatkowskiego i Wincentego Witosa.

Instytut Rodła we Wrocławiu stanie się trwałym ukoronowaniem wieloletniego popularyzowania Prawd Polaków spod Znak Rodła. Zamiast tradycyjnego pomnika, Fundacja Rodzina Rodła oferuje historię i edukację w praktyce oraz nowoczesny patriotyzm w wymiarze wspólnotowym i solidarnym. Mam świadomość, że wieloletnia aktywność spod Znak Rodła na obecnym etapie powinna przyjąć instytucjonalne ramy ze stałym mecenatem Państwa Polskiego.

Dotychczasowe doświadczenie pomysłodawcy, dorobek oraz jedyną taką wiedzę o tym obszarze polskiej historii XX wieku warto docenić. Myślę o profesjonalnym i zaangażowanym zespole wraz z odpowiednim lokalem i z zapewnieniem całorocznego finansowania w wieloletniej perspektywie. Dzięki stałemu umocowaniu, które pozwoli działać kompleksowo i perspektywicznie, konsekwentnie i niezłomie, Fundacja Rodzina Rodła (Wrocław) będzie w stanie zdobywać środki na ambitne projekty.

W długofalowej perspektywie, o czym jestem przekonany, Prawdy Polaków spod Znak Rodła będą spoiwem

PRAWDY POLAKÓW SPOD ZNAKU RODŁA

- ◆ Jesteśmy Polakami
- ◆ Wiara Ojców naszych jest wiarą naszych dzieci
- ◆ Polak Polakowi bratem
- ◆ Co dzień Polak Narodowi służy
- ◆ Polska Matką naszą, nie wolno mówić o Matce źle

dla Narodu Polskiego. Podpowiadam, że jest to bardzo opłacalna inwestycja w tę formę aktywności, historii

i edukacji adresowanej do młodego pokolenia Polaków. Ze strony Państwa Polskiego będzie to także hołd na rzecz naszych przodków spod Znak Rodła.

Idea Rodła w praktyce – powrotu do Polski z jednej strony naszych Rodaków, których przodkowie znaleźli się nie z własnej woli na obszarze dzisiejszych państw dawnego Związku Radzieckiego, a z drugiej powrotu polskich emigrantów z krajów europejskich po naszej akcesji do Unii Europejskiej w 2004 roku – może być z powodzeniem realizowana we Wrocławiu. Wrocław – „miasto spotkań” wg słów św. Jana Pawła II z roku 1997 – jest naturalnym miejscem do wspierania działań ze strony Państwa Polskiego w obszarze historycznej i ekonomicznej repatriacji. Zapisy statutowe Fundacji Rodzina Rodła oraz praktyka realizowana przy okazji wieloletniej edukacji na niwie Rodła będą bardzo pomocne w realizacji nowego wyzwania.

Instytut Rodła we Wrocławiu im. Eugeniusza Kwiatkowskiego i Wincentego Witosa wychodzi także na wprost nowym inicjatywom. Stanie się zapleczem, eksperckim środowiskiem i promotorem organizacyjno – medialnym dla COP 2 – Centralnego Okręgu Przemysłowego 2 w warunkach XXI wieku.

Państwu Polskiemu potrzebna jest niezwłoczna reindustrializacja, zgodnie z ogólną strategią rozwoju przemysłu przyjętą przez Unię Europejską, już w nowych uwarunkowaniach technologii XXI wieku (nasycenie przemysłu technologią cyfrową i technologią internetową). Atutem wrocławskiej inicjatywy jest zbudowanie w całej Polsce kręgu szkół spod Znak Rodła, szkół Patronów Instytutu Rodła we Wrocławiu, szkół z klasami mundurowymi, wreszcie nowych (innych) placówek oświatowych zaproszonych do projektów AD 2025 i w latach następnych, w celu realizacji procesu uprzemysłowienia. Młodzież polska ze swoimi talentami i zdolnościami innowacyjnymi sprawdzi się w najnowocześniejszych technologiach oraz w nowych sektorach nauki i przemysłu. Państwo Polskie i jego obywatele oczekują poczucia bezpieczeństwa – z silnym rodzimym (własnym) przemysłem obronnym (zbrojeniowym) i przemysłami wysokiej techniki.

Dla takiego wyzwania i obranego kierunku jest i będzie szeroka akceptacja społeczna.

Młodzi Polacy – pokolenia urodzone w XXI wieku – dzięki odpowiedniej inspiracji, formacji oraz zachętom finansowo – ideowym, staną się odbiorcami (beneficjentami) nowoczesnych rozwiązań realizowanych przez Polskę w kolejnych dekadach XXI wieku.

W sytuacji aktualnej demografii i niełatwych wyzwań jakie czekają naszą Ojczyznę w perspektywie lat i dekad XXI wieku – jest to absolutnie kluczowa oferta do zrealizowania przez obecne i kolejne środowiska oraz formacje polityczne, przy – co jest zrozumiałe i oczywiste – ciągłej alternacji władzy politycznej w III RP.

Uniwersalizm Prawd Polaków spod Znak Rodła, wspaniałe dziedzictwo Polaków w Niemczech w okresie międzywojennym XX wieku (etos pracy), złote karty polskiej gospodarki II RP, zdobycze cywilizacyjne i socjalne po II wojnie światowej, nasza narodowa pracowitość, zapał, przedsiębiorczość i wiara w sukces oraz życiowe świadectwa Patronów (Eugeniusz Kwiatkowski i Wincenty Witos) – to elementy kluczowe, pozytywne i do realizacji w programie i pracy Fundacji Rodzina Rodła (Wrocław) – programie i pracy Instytutu Rodła we Wrocławiu im. Eugeniusza Kwiatkowskiego i Wincentego Witosa.

Projekt wymaga szybkiego działania, mecenatu Państwa Polskiego, różnych środowisk, w tym przedstawicieli władzy rządowej (ministerstwa), parlamentarnej, samorządowej, przedsiębiorców – polskich firm. Sprzyjać temu powinien rok 2025 – 80 lat od zakończenia II wojny światowej i powrotu Ziem Zachodnich i Północnych (Odzyskanych) do Polski (1945–2025).

To właśnie w tej części Polski jest nasz interes narodowy, przyszłość, miejsce i zasoby do realizacji projektów o wyjątkowym znaczeniu dla Państwa Polskiego.

Pozdrawiam z Wrocławia – współczesnej stolicy spod Znak Rodła w XXI wieku, miejsca realizacji patriotyzmu solidarnego, wspólnotowego, ekumenicznego i niewymierzonego przeciw komukolwiek.

Patriotyzmu czynu, działania i pracy.

Tadeusz SZCZYRBAK

Prezes Zarządu

Fundacji Rodzina Rodła

(Wrocław)

**Wesołych Świąt
Bożego Narodzenia!**

Jadwiga Depta

Gwiazdka 1938

Cicho było onej nocy,
Nad Betlejem gwiazda wstąpiła,
Z nieba schodzą Boże moce,
Bo Maryja syna rodzi.

Gwiazda wstąpiła, Bóg się rodzi,
Pan to dobry, sprawiedliwy,
On strapiłonym los osłodzi
I przeżegna nasze niwy.

Bóg wcielony mocą cudu
Przyszłedł do nas dziś na ziemię,
Raduj się, biedny ludu,
Ciesz się Nim piasłowe plemię.

Choćby gromy w ciebie bily,
Choćby uległ łom i biedzie,
On ci da swą moc i siłę
I z niedoli cię wywiedzie.

On twe więzy na proch skruszy,
Duszę twą napelni z nieba,
W berło zmieni kij pastuszy,
Jeno go poprosić trzeba.

Ach witajcie Boże Dziecię,
Tak wołają nasze dzwony,
Najcudowniejsze niebios kwiecie,
Bądź Jezusku pozdrowiony.

Pójdźmy wszyscy do stajenki
Z aniołami, z pasterkami
I Jezuska i Paniękę, Ludu Śląski
Proś ze łzami.

Do stóp tej Polskiej Królowej
Na kolana dziś padamy,
Co króluje w Częstochowie
I przyświeca w Ostrej Bramie.

Prośmy Ją: Matko Jedyną,
Wyrwij nas z naszego znoju,
Proś za nami swego Syna
By udzielił nam pokoju.

Ludziom naszym – dobrą wolę,
Mysłom naszym – skrzydła białe,
Dzieciom naszym – lepszą dolę,
Dziejom naszym – dawną sławę.

Bóg jest dobry, niepojęty,
Gdy prosisz za dziećmi swymi,
Zmieni łyż nam na diamenty,
Przeto króluj śląskiej ziemi.

Nowa gwiazda światu wstąpiła,
Bądźmy wszyscy dobrej woli,
Bóg i Zbawca nam się rodzi,
On ukróci dni niedoli.

Z najlepszymi świątecznymi życzeniami

Tadeusz Szczyrbak
Prezes Zarządu
Fundacji Rodzina Rodła

Wrocław, Boże Narodzenie 2024

DAROWIZNA

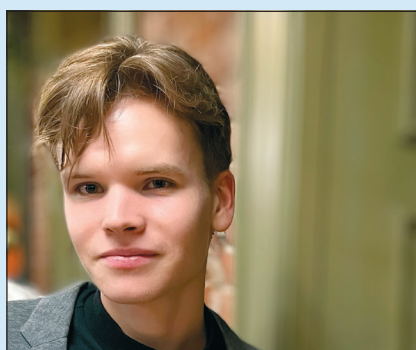
FUNDACJA RODZINA RODŁA

ul. Legnicka 65, 54-206 Wrocław

konto: 91 1020 5226 0000 6102 0767 7687

depisek: DAROWIZNA – CELE STATUTOWE

KRS 0000987328, NIP 894-31-93-784, REGON 522968447

Paweł Krasiłnikow,
pianista, muzykolog,
doktorant w Państwowym Instytucie
Sztuki im. Z. Izmagilowa w Ufie
Opiekun naukowy:
profesor dr hab. w specjalności
historia sztuki E. Karpowa.

węgielny pod budowę Domu Ludowego im. Siergieja Aksakowa w Ufie, który później stał się centrum życia muzycznego i teatralnego miasta. W tym czasie rozwijała się również prywatna pedagogika muzyczna. Tylko wśród szkół pianistycznych historycy wymieniają placówki M. Andrzejewskiej, M. Poleszczuk-Uwodzkiej, A. Uszakowej [2, s. 51]. Szymańska zdecydowanie wkroczyła do tej dziedziny muzyki i otworzyła w Ufie własną szkołę [tamże].

W 1913 roku w Ufie powstał ufijski oddział Cesarskiego Rosyjskiego Towarzystwa Muzycznego, a rok później otwarto klasy muzyczne, wzmacniając tym samym profesjonalne zaplecze kultury muzycznej. Głównym motorem zmian w muzyce była absolwentka Konserwatorium Moskiewskiego, mu-

zycznego, a Andrzejewska – na średnim (późniejsza owocna praca skutkowała otwarciem Szkoły Muzycznej oraz Baszkirskiego Technikum Muzycznego).

Udział Wandy Szymańskiej w życiu muzycznym Ufy przedstawiono na podstawie szeregu dokumentów archiwalnych. W Baszkirii okresu sowieckiego powstały nowe struktury państwowe, m.in. Ufijski Gubernialny Komitet Wykonawczy Edukacji Narodowej w Ufie. Nowe struktury zostały utworzone, ponieważ w regionie brakowało specjalistów. Od 18 czerwca 1919 roku to właśnie Wanda Szymańska została powołana na stanowisko kierownika Sekcji Muzycznej tegoż Komitetu.

Wanda Szymańska jako kierownik objęła należytą opieką muzyków, dbała o życie koncertowe miasta. W

Polska pianistka w Ufie Wanda Szymańska

Ural już od XVIII wieku był jednym z miejsc zsyłki polskich powstańców. Przed I wojną światową miało miejsce sześć fal zsyłek z Polski. Wśród osadników, z reguły ludzi wykształconych, było wielu muzyków oraz nauczycieli muzyki. Niektórzy z nich na zawsze związali swój los z Baszkirią. Wśród nich wyróżnia się nazwisko polskiej pianistki Wandy Szymańskiej, która stała się jedną z uczestniczek procesu powstania państwowego systemu szkolnictwa muzycznego w Baszkirii.

Niestety nic nie wiadomo o miejscu i dacie urodzenia Wandy Szymańskiej. Z badań E. Nabiejewej i S. Chalfina dowiadujemy się, że Szymańska ukończyła Konserwatorium Warszawskie, a w 1909 roku była zesłana na Ural i osiedlona w Ufie [2, s.155]. Pierwsze dekady XX wieku to czas dużych przemian w życiu muzycznym w Rosji. Pomimo upadku Towarzystwa Miłośników Muzyki i Sztuk Dramatycznych, które przez wiele lat regulowało życie teatralne i koncertowe (1885–1905), zainteresowanie sztuką w Ufie nie zmalało. W lecie 1909 roku Rosja obchodziła 50. rocznicę śmierci wybitnego pisarza urodzonego w Ufie Siergieja Aksakowa. Odbываły się uroczystości, grano poświęcone mu kantaty, położono kamień

żyk polskiego pochodzenia Marionella Andrzejewska (jej postać zasługuje na osobny artykuł). W tej sytuacji praca Wandy Szymańskiej w dziedzinie muzyki wymagała większego wysiłku. Jak pisze N. Garipowa, świadczą o tym regularne poranne i wieczorne koncerty, które odbywały się w szkole muzycznej [1, s. 137–138]. Na uwagę zasługuje „Symfonia dziecięca” Josepha Haydna wykonana przez uczniów pod kierunkiem pianistki w jej placówce edukacyjnej. Tradycja koncertowa była kontynuowana w kolejnych etapach rozwoju szkoły Wandy Szymańskiej. Warto zaznaczyć, że oprócz gry na fortepianie Szymańska uczyła również dyscyplin muzycznych i teoretycznych.

Okres po rewolucji październikowej to czas kształtowania profesjonalnych kadr edukacji muzycznej, w którym Wanda Szymańska i Marionella Andrzejewska zdobyły autorytet. Absolwentka Konserwatorium Warszawskiego Wanda Szymańska zdołała uratować szkołę, przekształcając ją w szkołę pierwszego stopnia (1919), w której pełniła obowiązki dyrektora [4, s. 58]. Marionella Andrzejewska utworzyła szkołę drugiego stopnia na bazie klas muzycznych Cesarskiego Rosyjskiego Towarzystwa Muzycznego i została jej kierowniczką [tamże]. Tak więc Szymańska skupiła się na podstawowym poziomie nauczania

państwowym archiwum Republiki Baszkortostanu zachował się jej list z 20 czerwca 1919 roku, wysłany do władz gubernialnych w sprawie organizacji występów orkiestry smyczkowej, która w ciągu pół roku dała 9 koncertów [4, k. 2]. Dzięki staraniom Szymańskiej wykonawcom orkiestry były przyznane regularne honoraria [tamże].

Szymańska zwracała szczególną uwagę na rozwój życia muzycznego i teatralnego. Znamienna jak na tamte czasy była jej propozycja, by sprowadzić trupę teatralną z Samary do stolicy Baszkirii. Szymańska twierdziła: „Ta trupa operowa jest całkiem solidna

i dostarczy publiczności dużo więcej przyjemności estetycznych i duchowych w sensie kulturalnym i oświatowym niż dramat” [5, k. 28]. Poparł ją deputowany I. Nosyriew, jednak część członków Sekcji Muzycznej była przeciwna, powoływano się na „brak funduszy i odpowiedniego pustego budynku”. W związku z tym zdecydowano: „Możliwe jest zaproszenie trupy operowej z Samary do Ufy na jej własne ryzyko, bez żadnych zobowiązań ze strony Wydziału Gubernialnego” [tamże]. Zaproszenie nie doszło do skutku, a Baszkiria, jak pokazuje historia, doczekała się własnego teatru po dość długim czasie.

W tym samym okresie, jak zauważa N. Garipowa, „z inicjatywy M. Kuguszewej, W. Szymańskiej i I. Nosyriewa powstał Związek Nauczycieli Muzyki” [1, s. 140].

Decyzja o utworzeniu nowej struktury była ważnym krokiem pomocy muzykom, którzy stracili pracę. Warto zauważyć, że Związek powstał dzięki zaangażowaniu Wandy Szymańskiej.

Prowadząc Sekcję Muzyczną, pianistka zajmowała się organizacją procesu edukacyjnego i wychowaniem przyszłej kadry pedagogicznej. Już na samym początku swojej działalności jako kierownik, latem 1919 roku zorganizowała kursy dla nauczycieli muzyki. Jednocześnie zainicjowała program szkoleń:

1) nowe metody zapoznawania dzieci z alfabetem ludowym; 2) rozwijanie poczucia rytmu i słuchu; 3) gimnastyka rytmu; 4) systematyka lekcji śpiewu; 5) wykonanie symfonii dziecięcych [2, s. 98].

Wanda Szymańska była pedagogiem nowatorskim, specjalistką, absolwentką jednego z najstarszych konserwatoriów w kraju, ciągle dążyła do samodoskonalenia zawodowego. W tym czasie popularny był system pedagogiczny Émila Jacquesa-Dalcroze’a i jego idea gimnastyki artystycznej. Szymańska po raz pierwszy wprowadziła nauczanie rytmiki w Ufie od 1 października 1920 roku [3, k. 83].

Charakterystykę Wandy Szymańskiej jako postaci energicznej w dziedzinie muzyki można uzupełnić jej wystąpieniami na posiedzeniach ufijskiego oddziału Cesarzowskiego Rosyjskiego Towarzystwa Muzycznego. Za najważniejszy czynnik rozwoju edukacji uważała edukację muzyczną dzieci. W protokole nr 12 od 11 lipca 1919 roku

zapisana jest jej propozycja „[O orkiestrach ludowych na placach zabaw]” [5, k. 24]. Rozpatrywanie tej sprawy zostało odroczone, a jej dalsze losy niestety nie są znane. Na tym samym posiedzeniu Szymańska przedstawiła pomysł założenia Domu Dziecka we wsi Jumatowo w ramach organizacji przedszkolnego wychowania muzycznego i rozwoju muzycznego dzieci na wsi [tamże].

Wróćmy do działalności edukacyjnej bohaterki niniejszego artykułu. Odnaleziono dziennik lekcyjny uczniów Wandy Szymańskiej, wypełniony własnoręcznie w okresie od 10 do 15 maja 1920 roku [3, k. 43–48]. Jest to mały notatnik napisany piękną, dużą kaligrafią. W dzienniczku nauczycielka zapisywała dane dotyczące wieku uczniów oraz praktyczne zalecenia dotyczące nauki dla każdego z nich, notowała postępy w rozwoju muzycznym. Z niekrótkiej listy uczniów dowiadujemy się, że ich wiek wahał się od 10 do 22 lat; repertuar opierał się na znanych wzorcach akademickiej literatury muzycznej – utworach Bacha, Haydna, Mozarta i Chopina [tamże].

W 1920 roku po połączeniu szkół muzycznych pierwszego i drugiego stopnia powstała Ludowa Szkoła Muzyczna.

Marionella Andrzejewska i Wanda Szymańska oprócz wspólnej pracy jako nauczycielki angażowały się również we wspólne działania edukacyjne. Pierwsze dekady władzy sowieckiej

charakteryzowały się rozkwitem i aktywną propagandą kultury skierowaną szeroko do masowego odbiorcy. Tak więc w 1921 roku powstał zespół pod kierownictwem Andrzejewskiej, w skład którego weszli najlepsi zawodowi muzycy tamtych lat. W grupie muzycznej było 27 osób, wśród nich wykładowcą była Wanda Szymańska [2, s. 163]. Praca lektorska była kolejnym obszarem działalności polskiej pianistki.

Wanda Szymańska ostatecznie zdecydowała się na powrót do ojczyzny. Powodem tego był traktat ryski (podpisany przez Rosję sowiecką i Rzeczpospolitą Polską 18 marca 1921 roku w Rydze), który zapewnił repatriację Polaków z byłego Cesarstwa Rosyjskiego.

W drodze do Polski pianistka zmarła na tyfus (z danych archiwum Szkoły Sztuk Pięknych w Ufie).

Wanda Szymańska wniosła znaczący wkład w kształtowanie się profesjonalnej sztuki muzycznej. To właśnie ta artystka była jedną z twórczyń pedagogiki fortepianowej w Baszkirii – kierunku edukacji muzycznej, który z powodzeniem rozwija się do dziś. Pianistkę wdzięcznie wspominali mieszkańcy Ufy. Ówczesna placówka edukacyjna – Dziecięca Szkoła Muzyczna nr 1 im. N. Sabitowa, którą założyła Wanda Szymańska – stała się znaną szkołą o silnych tradycjach muzycznych. Badania nad biografią Wandy Szymańskiej jako muzyka są wciąż kontynuowane przez historyków.

Bibliografia

1. Гарипова, Н. Ф. Фортепианное исполнительство и образование в Уфе. Страницы истории / Н. Ф. Гарипова. — Уфа: Гилем, 2010. — 245 с.
2. Набиева, Э. А. История культуры Башкортостана (Комплект научных и учебных материалов). Вып. 13. Формирование и становление музыкально-культурного потенциала Башкирии (2-я пол. XIX — нач. XX вв.): учеб. пособие / Э. А. Набиева, С. А. Халфин. — Уфа: Уфимская гос. академия экономики и сервиса, 2010. — 208 с.
3. Доклад заведующего подотдела искусств, отчёты об успеваемости и дневные занятия по классу фортепиано Уфимской народной музыкальной школы // ЦГАИ РБ. — Ф. Р-801. — Оп. 1. Д. 43. Л. 43–83
4. Докладные записки и переписка по организациям музыкального образования и комплектованию учебных заведений организаций специалистами 25.06. 1919 г. — 09.11. 1920 г. // ЦГАИ РБ. — Ф. Р-801. — Оп. 1. Д. 379. Л. 2–93.
5. Протоколы заседаний // ЦГАИ РБ. — Ф. Р-801. — Оп. 2. Д. 148. Л. 7–28.
6. Требовательные ведомости на выдачу зарплаты сотрудникам Уфимской народной музыкальной школы за 1919-20 годы // ЦГАИ РБ. — Ф. Р-801. — Оп. 1. Д. 643. Л. 1–170.

Leonid Król – piewca przyrody

Republika Baszkirii ma wielu utalentowanych mieszkańców. Niewątpliwie wpływ na ich twórczość wywiera unikalna przyroda tej przeduralskiej republiki oraz skład etniczny społeczeństwa. Republikę zamieszkują Baszkirzy, Tatarzy, Rosjanie, Ukraińcy, Niemcy i Polacy.

Unikatowe jest również malarstwo, które rozwija się w republice od końca XIX wieku. W radzieckiej i rosyjskiej historii sztuki wyodrębnia się nawet nurt malarski nazywany „baszkirską szkołą malarstwa”.

Przedstawicielem tej szkoły jest wybitny artysta malarz Leonid Król (1923–1997).

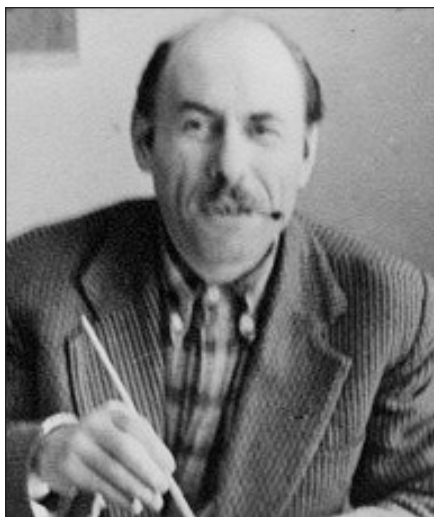
Leonid Król urodził się w rodzinie Olgi Lipatowej z Jełtubugi i Jana Króla, Polaka, uchodzący lat I wojny światowej.

W 1951 roku Leonid Król ukończył wydział malarstwa Baszkirskiej Teatralno-Artystycznej Szkoły i zaczął pracować jako nauczyciel rysunku w ufijskich szkołach. Od 1955 roku Król aktywnie brał udział w różnego rodzaju wystawach – nie tylko w Ufie, ale na terenie całego ZSRR.

W katalogach z tych czasów można znaleźć jego nazwisko i wiele jego prac. Od 1961 roku Leonid Król był członkiem Związku Malarzy ZSRR.

Przez wiele lat on z wielkim zaparciem pracował w Baszkirskim Wydziale fundacji malarstwa RSFSR. W kilkusobowych grupach on tworzył monumentalne prace, jak np. płyty mozaiczne, ozdoby, które do dziś upiększają pałac kultury i inne budynki w Ufie, Iszymbaju, Saławacie, Neftiekamsku i Diurtiuli.

Leonid Król jednak jest znany przed wszystkim jako mistrz krajobrazu. Na swoich obrazach uwiecznił on przyrodę Ufy i całej Republiki Baszkirii. Obrazy te znajdują się przede wszystkim w zasobach Baszkirskiego państwowego

muzeum malarstwa im. N.W. Nesterowa, w prywatnych kolekcjach w Rosji i za granicą – w USA i we Francji.

Żona Leonida Króla, muzykolog Marina Król uważała, że szczególnym jest w obrazach jej męża osobliwy nastrój i niezwykle wygląd nieba.

Młodszy syn artysty – Jan Król – nazywa ojca „rycerzem artystycznej prawdy”.

Dla mnie szczególna w jego obrazach jest głęboka i żywa praca z przyrodą, naturalne światło i dźwięczący optymistyczny koloryt.

Warto powiedzieć kilka słów o synach Leonida Króla, którzy również wybrali karierę twórczą. Sergiusz Król (1953–2020) – średni syn, kompozy-

tor, bard, pisarz, krajoznawca, działacz społeczny, członek Związku Pisarzy Rosji, autor ponad 150 piosenek i romansów skomponowanych do wierszy rosyjskich klasyków. Autor 6 książek oraz wielu artykułów publicystycznych o Ufie, jej historii i ludziach. Mieszkał i pracował w Ufie. Przez wiele lat był związany z Centrum Kultury i Oświaty Polskiej w Baszkortostanie (w latach 1997–2023). Od 1997 roku stały uczestnik projektu Dni Języka Polskiego i Kultury Polskiej w Republice Baszkortostanu, „Spotkamy Boże Narodzenie”. Sergiusz Król popularyzował wśród rosyjskojęzycznych odbiorców twórczość Marii Konopnickiej, razem z małżonką zakładała w 1999 roku Polską Szkołę Niedzielną im. Alberta Pieńkiewicza w Ufie.

Młodszy syn – Jan Król – jest kompozytorem, działaczem społecznym, prowadzi Izbę Społecznościową obwodu irkuckiego. Mieszka i pracuje w Irkucku, w college’u muzycznym im. F. Chopina. Jest przewodniczącym irkuckiego wydziału Związku Kompozytorów Rosji.

Pamięć o Leonidzie Królu zachowana jest nie tylko dzięki członkom jego twórczej rodziny, ale również dzięki wielbicielom jego talentu, wśród których warto wspomnieć znanych ufijskich kolekcjonerów sztuki: Andrieja Boreckiego i Olesię Chromową.

Nie tylko zachowali oni znaczącą część dzieł mistrza, ale również prowadzą ważne prace, popularyzując twórczość malarza, organizując wystawy i wieczory pamięci.

Dzięki ich zaangażowaniu w 2018 roku w małej sali regionalnego wydziału Związku Malarzy Rosji odbyła się wystawa z okazji 95. rocznicy urodzin artysty, a w 2023 roku w sali wystawowej Biblioteki Narodowej im. A. Z. Velidi Togana odbyła się wielka wystawa retrospektywna z okazji 100-lecia urodzin mistrza.

Marina SADYKOWA (LISOWSKA)

Artykuł został napisany na podstawie książki Sergiusza Króla „Mój ojciec – malarz Leonid Król”.

W artykule zamieszczono zdjęcia prac artysty pochodzących ze zbiorów kolekcjonera Andrieja Boreckiego (str. 32).

• Leonid Król z kolegami i synem.

Jubileusz zespołu „Czerwone Jagody”

• Jesienny dzień.

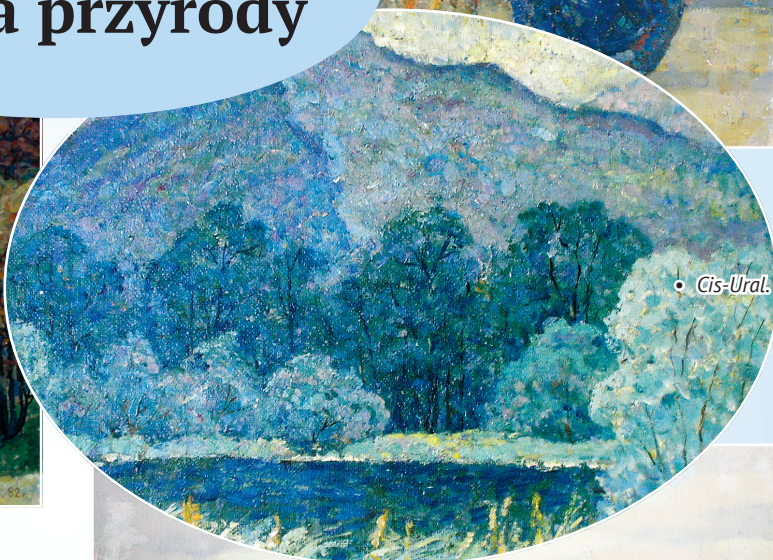
• Stokrotki.

Leonid Król — piewca przyrody

• Zimna wiosna.

• Cis-Ural.

• Niebieskiszkie.

• Lilie wodne.

• Jesień.

• Na Sakmarę.